

MARKS & SPENCER

NATIONELL FRÄMSTEGSPOLITIK

1934

1934

H. 1934

LIBERALT GENOMBROTT

MOT

NATIONELL FRAMSTEGSPOLITIK

EN STRIDSSKRIFT

AF

VIDAR

STOCKHOLM
J. BECKMANS FÖRLAG
(I DISTRIBUTION)

STOCKHOLM
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
1907.

INNEHÅLL.

	Sid.
I. Den nationella samlingen	5.
II. Det liberala genombrottet	11.
1. Statsmannen	13.
2. »En ledande regering»	18.
3. Uppgiften	32.
III. Kampen om statsskicket	37.
IV. »Förstakammargärningar» eller nationell framstegspolitik... ..	51.
1. Skyddspolitik	53.
2. Försvar	61.
3. »Tala svenska»	69.
4. »Klasspolitik»	76.
5. »Klasslagstiftning»	85.
V. Storsträjken	91.

I.

DEN NATIONELLA SAMLINGEN.

»Ett folk det vilja vi blifva».

(Ur Verner v. Heidenstam: »*Ett Folk*».)

Den 7 juni 1905 anlände ett berömdt »bref med posten» om den svensk-norska unionens ensidiga upplösning. Det torde behöfva erinras om, då motsatsen med beräddt mod påståtts, att den byråkratministär, som vid denna tid bar det statsrättsliga ansvaret för Sveriges öden och som icke mötte detta angrepp på Sveriges ära och maktställning med annat än byråkratiska expeditionsåtgärder, således accepterande rättsbrottet som ett politiskt faktum, inför hvilket den svenska politiken stod bankrutt, *icke* representerade svensk högerpolitik i unionsfrågan. Högerpolitiken hade i grefve Douglas' person gjort sig urarfva den 11 oktober 1899, då i sammansatt statsråd norska flagglagen promulgerades. Till den Lagerheimska åt vänster orienterade försoningspolitiken i konsulatfrågan förhöll sig den svenska högern i en neutralitet, som icke kan betecknas som välvillig. Man samtyckte nödtvungen genom tystnad, men icke utan protester. När sedan Boström gjorde slut på konsulatförhandlingarne, som gått i baklås genom norska illojala försök att utvidga hvad som — visserligen ifrån svensk synpunkt oförsvarligt svag och vårdslös formulering — var medgifvet i »kommuniquéen», stod svenska folket bakom detta steg. Mot folkets känsla för, att det här gällde en nationell hederssak, vid hvilken klokhetsberäkningar icke med ära kunde få rum, förklingade vänsterpolitikens ända in i det sista af en

liten kvarlefva förfäktade kraf på »kloka» eftergifter maktlöst.

Den 27 juli var svenska folkets svar färdigt. Mot den norska samlingen stod nu en svensk, hvars kompakthet endast framstod så mycket skarpare gentemot vissa enstaka ståndaktiga tennsoldaters protester. Så kunde vår nationella samlingsregering Lundeberg—Staaff sätta makt bakom ordet på ett sätt, som bäst karaktäriseras med Björnstjerne Björnsons ord om, hur norr-männen »tok saken i egen haand» »og saa maatte bak-over igjæn til folkeavstæmning paa svensk ordre; til forhandling, til at ødelægge vore egne fæstninger uden sværdslag».

Det stora underverket hade skett, att Sverige stod enigt i unionsfrågan, låt vara endast om att rädda äran, den ära, som ligger i ett återtåg med flygande fanor och klingande spel, och att det varit ärofullare, om enighet i tid kunnat vinnas om att icke återtåga.

Detta hade kanske blifvit fallet, om en stark ministär suttit vid rodret den 7 juni och i behaglig tid förut, men vi få vara nöjda ändå att ha räddat vårt nationella lifs moraliska lifsbetingelser.

Vi ha genom den politik, hvars pansrade näfve förde till Karlstadsöfverenskommelsen, kommit ut ur en återvändsgränd, som utmynnade i hopplös försumpning.

Den återvändsgränden hette »Fred med Norge», underförstådt: till hvarje pris. Den psykologiska synvillan, som här ligger bakom, lämnar Fridtjuv Bergs »Inför Genombrottet» utmärkt upplysning om. Vi skola, menade äfven goda patrioter, icke reta Norge, så att vi få en fiende i vår rygg. Att man genom att undvika Norges fiendskap till *hvarje pris* helt och hållet lämnade sig i Norges våld, begrep man ej. Det var denna politik, som förde ut ur unionen genom att på förhand befria den norska politiken äfven vid dess värsta utsväfningar från den återhållande risken af ett »därefter».

Och så kom ändå detta därefter ofvanpå alla förödmjukelserna och allt det vanmäktiga raseriet. Karlstadsöfverenskommelsen var ej att skryta med i jämförelse med hvad, som kunnat och bort vara, men *det* var vunnet, att svenska folket stod som en man och satte *sin vilja* igenom mot sin trotsige granne, följande sin rättskänslas kraf, oberoende af all modstulen »diplomati».

Kanske kunde både ett och annat i öfverenskommelsen ha önskats bättre, men de raserade norska »mordnästena» säga oss dock, att svensk folkvilja betydde något: ett folk raserar icke sina fästningar för roskull.

Och så detta, att vårt folk stått *enigt* om saken. Vi kände alla, att detta var något stort, en vinst för framtiden af ofärdsåret, som kanske ändå öfvervägde skadan och skammen eller rättare gaf hopp om framtida öfvervinnande af båda. Nu voro vi alla medbrottslingar i brottet »att kämpa för sitt land». Vi hade stått mot rikets fiende för ett ögonblick, icke såsom konservativ och liberal, utan som svenskar.

Och vi kände, att det lofvade något för framtiden. En fordran ljöd då »ur svenska hjärtans djup», kanske ej tydligt nog för alla som ej voro lyhörde för det nationella, men ändå så, att de som lyssnade efter de nationella signalerna hörde det.

Den nationella rösten i detta fall, om någonsin, en moralisk verklighet, sade ungefär något, som hade följande innebörd: Vi ha sett svenska folket samladt i den fråga, som mer och bittrare än någon annan splittrat, må de män, höfdingar för skilda och stridande flockar, som funno hvarandra i nödens stund och förde det hårda värfvet till slut med de djärfve motståndarnes aktning till vinst, likaväl som de gjort upp räkningen med det förflutna också i samförstånd lägga grunden för framtidens arbete. Kort sagdt, må Lundeberg och Staaff samla Sverige äfven i rösträttsfrågan.

Men folkkravet gäckades. Vi veta alla, att man icke var döf för det på och omkring tronen. Vi veta, att högerns ledare, samlingsministärens chef, hade lyssnat till parollen och bjöd samarbete mellan de män, som förut stått tillsammans inför krigets ansvar, för att i lugnt arbete jämka samman meningarne i rösträttsfrågan.

Men — *vänstern* hade förhinder. Ingen vet ju med *visshet*, om meningarne hade kunnat sammanjämkas i rösträttsfrågan hösten 1905. Högern bjöd samarbete. Vänstern fann skäligt afvisa det, utan att ens lägga fram sina villkor. Vänstern tog det historiska ansvaret för brytningen.

Vi ha efteråt svårt att tro på sprängningens nödvändighet. Vi ha sett höger och vänster sedermera enade åtminstone i *kraftvet* på en samlande lösning af rösträttsfrågan. Vi ha sett högern uppställa detta kraf: dubbelproportionalismen med demokratisering af första kammaren. Vi ha sett Staaff å vänsterns vägnar acceptera krafvet såsom en fullgod möjlighet med förbehåll allenast att få tillse dess ärliga uppfyllelse.

Om enighet om detta kraf *tingat* sig på oss, medan partierna efter ännu ett stridsår stå emot hvarandra bittrare än någonsin, skulle den icke så mycket mer kunna ha vunnits i *samförstånd* inom samlingsministären af 1905?

Är så fallet, var det ett stort tillfälle som blef föruttet hösten 1905. Den man och det parti, som det gjorde, sveko den nationella samlingens uppgift. Ingendera hade sedermera rätt att beklaga sig, om den afvisade motparten fann samlingsropet på deras läppar ljuda allenast som från en ljudande malm och en klingande bjällra. Icke håller om motståndarne trotsigt afvisade krafvet att höja sig i samlingens namn, medvetna om, att det parti, som kräfd underordnande under sin ledning, icke velat underordna partiet under fosterlandet.

II.

DET LIBERALA GENOMBROTET.

»Denna byggnad har stått stilla i tjugo år. Folket vill se den under tak; och det är folkets byggnad; folket har stora fordringar; folket vill ha en ny älderman rent ut, jag kan inte gå omvägar, och jag säger rent ut! — Tiden fordrar en ny älderman, men — märk det — en älderman som förstår sin tid; tiden är en handlingens tid och därför fordrar den en handlingens man . . .»

(»*Gillet's hemlighet*» af August Strindberg).

Statsmannen.

»Var jag den starke, som bort träda fram?»
(Fänrik Stål).

1896 års val till Andra kammaren medförde en anmärkningsvärd förstärkning till den på den tiden — om med full rätt må här lämnas osagdt — hos högern och de stilla i landene ökända »Stockholmsbänken». Förstärkningen utgjordes af den tvillingstjärna, som för närvarande dominerar vår politiska horisont på vänstersidan — vice häradshöfdingen Karl Staaff och redaktören Hjalmar Branting. Till dem sällar sig genom ett fyllnadsval under riksdagens lopp revisionssekreteraren Carl Lindhagen såsom en storhet i andra planet, rivaliserande med hr Staaff om första rangen. Betecknande är, att hr Lindhagen redan vid sitt jungfrutal, i frågan om fri bevisföring, skärmytslade med sin hittills lyckligare partikamrat, som då slog sitt första stora slag och sekunderad af en tacknämlig landtmannapublik genom att fälla den kungl. propositionen brakte advokatens juridiska vyer till seger öfver hofrättsjuridikens.

Det ligger en hel evighet mellan då och nu, det ligger bland annat en duktig parlamentarisk gärning. Hr Staaff har gjort den svenska vänstern »ministerfäbig». Tonen börjar blifva en annan och sakligare än på den tiden, då liberalismen i Sverige var bara »Stockholmsbänk» med Hedin som murbräcka och »notarien John Olsson» för tiraljörtjänsten. Hr Staaff har hållt den svenska liberalismens hetsiga bourgogne, som hade det lilla felet att till slut blifva alldeles odrickbart surt äfven för de egne, på den britiskas solida whiskykrus för att verka britisk vara, tills man smakat. Han in-

förde i svenska riksdagen en sirlighet, som närmast påminner om — björndansens. Omdömet kan synas ända till arrogans elakt, men fastän jag fasthåller det, vill jag därmed icke ha uttalat ett underkännande af prestationens estetiska värde. Otymligheten »döljer», d. v. s. i själfva verket spänner förväntningarna på något bakomliggande af »stark man», och kommer den, som har reminiscenser ur sin historiska lektyr med sig på riksdagsläktaren, att undra, om icke Johan Gyllenstjerna har tagit sig så ut, när han på Riddarhuset gjorde lifvet surt för den elegante rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie och gamla riksdrotset Grefve Pehr.

Äfven hr Branting har nog sin andel i denna förvandling. Låt vara, att han som socialismens höfding måste och borde verka buse i och utom Kammaren. Han har i alla händelser spelat rollen med en af ingen öfverträffad politisk takt, utan alla förlöfningar utom dem, som hörde till spelet för galleriet.

Dessa två mäns (eller tre, ty man bör ej underskatta den styrka, som tillflutit det liberala partiet genom hr Lindhagens politiska entreprenad i Norrlandsfrågan) arbete har dock stödts och förberedts af Sixten von Friesens framgångsrika uppträdande som teaterbonde i statsutskottet med synpunkter, som passade synnerligen väl i stycke med hans landtmannapartistiska utskottskamraters, men tvifvelsutan ibland föreföllo hans »kulturella» vänner underliga hos en akademiker.

Men Sixten von Friesen föll på sitt komprometterande i komitén för proportionella val, när vänstern under Staaffs ledning gjorde sin djärfva uppslutning stick i stäf mot proportionalismen. En olyckskamrat, ingenjör Biesèrt, var lyckligare. Han kom oskadd undan, måhända emedan det ej är så lätt att träffa små föremål. Så blef det Staaff, som tack vare sitt ingripande vid nämnda tillfälle fick leda de skaror, hvars djupa leder David Bergström värfvat genom rösträttsrörelsen, till väntade parlamentariska segrar.

Trots den blifvande excellensen, för att få nöjet säga ministären v. Otter—Hammarskjöld en obehaglighet, i hastigt mod under 1902 års riksdag råkade fälla orden: »Jag vet såväl som någon annan, att hos mig finnes intet spår af likhet med hvad man kallar en statsman» (nota bene icke heller hos motståndarne), kan det nog näppe-ligen betviflas, att han ganska tidigt börjat »läsa på statsministern». Under hela sin riksdagsmannatid har han nog gjort det, fastän han väl knappast tänkte, när han gång på gång en smula sentimentalt suckat öfver sin ställning som en »man i ledet» och sitt partis van-makt, att redan 1905 skulle bjuda så goda konjunkturer att slå mynt af *Sveriges* förödmjukelse för en »nationell samling» till det liberala *partiets* favör. Då hade han väl hållit inne med sina ord 1902, om han nu af faktiska skäl kan hålla inne med en »bra» replik, hvilket hans uppträdande från statsrådsbänken kan ge anledning att tvifla på.

Vid sidan af S. A. Hedin som grundlagsväktaren ex professo har advokaten Staaß uppträdt med anspråk såsom uttolkaren par préférence af *Sveriges* lag ofta i hastigheten tillrättavisande äfven gamla och tränade riksdagskamrater för oerfarenhet och obetänksamhet, när de muckade.

Det har varit hela det liberala »humanitära» programmet, som har varit föremål för hans intresse. Kvinnan ur feministisk synpunkt, oäkta barn, anklagade och brottslingar samt arbetarne äro temata, han alltid återkommer till. Ofta kryddar han sina inlägg med tvifvelsutan beaktansvärda erfarenheter ur sin praktik och sitt umgängeslif, ur samtal med arbetsgifvare som beteckna arbetare såsom djur o. s. v. Den melodramatiska anstrykningen är sällan borta i formuleringen.

För denna liberala juridik är naturligtvis Åkarps-lagen och andra anstalter till att skydda vår rättsordning på de punkter, där den hotar att genombrytas af den nya samhällsmakt, som heter arbetarrörelsen, ett ut-

slag af »det rena egoistiska klassintresset». Lagkarlen Staaff håller sig t. o. m. ej för god att följa Branting i »vrövet» mot justitieministern, för att han — tillstyrkt sanktionerandet af *riksdagsbeslutet* i Åkarpslagfrågan. Var det månne aningen om, att den tiden nalkades, då det kunde löna sig att hos sig upptäcka »spår» af »hvad man kallar en statsman», som gjorde honom mera diplomatisk 1905 vid frågan om »Åkarpslagen n:o 2»? Afflikativa straff tilltalar naturligtvis ej en så human ande. Skrifvelsen därom går han endast med på, emedan den är förenad med begäran om villkorliga domens rättsinstitut.

Med hr Staaffs åskådning förlika sig de »barbariska» krigslagarne föga. Han har, som bekant, varit lycklig motionär i fråga om dem. Härom är ju intet annat än godt att säga, men i motiveringen framlyser en viss betänklig brist på sinne för den militära disciplinens betydelse och egenart. Så när han talar om orimligheten i det stadgande, som förbjuder krigsfolket sammankomster för öfverläggningar (jämför hvad som hände i september 1906, då man öfverlade om värnpliktssträjk för tid af repetitionsöfningarne motsvarande kvarhållandet öfver tiden 1905). Hr Tingsten har kanske i statsrådsberedningen bibrakt hr Staaff sundare åsikter i dessa ting. Måtte lärdomen bara ej ha försvunnit med de båda herrarnes skilsmässa! Ett godt uppslag har tvifvelsutan militieombudsmannen varit, ett sätt att leda kritiken af krigsväsendet in på banor, där den kunde tjäna till dess reformering, ej som hittills att hindra arbetet på denna.

Skada bara, att uppslaget kom till vid 1901 års riksdag ej som en konsekvens af hr Staaffs medverkan till den nya härordningens genomförande, utan i samband med att han och hans parti sökte sätta krokben för den. Äfven i Bodenfrågan märker man samma »liberala» försvarsintresse, som bara har det felet att vara bundet vid villkor och alltid villkor, som júst vid till-

fället ej kunna uppfyllas. Här var villkoret en försvarsplan.

Detta ger en vink om, att den fosterlandskärlek hos vår statsman, som han sätter själf så högt, att han i röst-rättsfrågan sätter den som motiv högre än det liberala rättfärdighetskrafvet, är af äkta gammalliberal natur.

Hans förhållande till Norge bestyrker detta. Till förgångslandet sneglar han — kanske med rätt, om man får lita på Bernhard Getz's auktoritet — i nästan alla sina lagreformförslag, och han är såsom alla våra liberaler naturligtvis en varm unionsvän. Så varm, att han icke kan underlåta att säga i sig själf ganska tänkvärda saker om unionens betydelse för Sverige vid två tillfällen, då de icke borde sägas. Så då han låter sin unionsvänlighet gå ut öfver grefve Douglas 1899 och statsminister Boström 1905. Ett beteende, hvilket verkar som en förebråelse för bristande unionsvänlighet mot ministrar, som vid bägge tillfällena gentemot Norge enligt svenska folkets oförgripliga mening företrädde den svenska ståndpunkten, och hvilket, huru det än må vara menadt, verkade långt mera som en diversion för det unionsupplösande Norge än i riktning af svensk »nationell samling».

Detta var andra gången våren 1905. På hösten inaugurerade samme man den första moderna liberala ministären i den nationella samlingens tecken.

”En ledande regering”.

» — jag försäkrar — att, så länge den nuvarande regeringen fungerar, det ej kommer att blifva någon regeringslöshet här i landet.»

(H. Exc. Statsministern i Andra Kammaren vid remissen af Kgl. Maj:ts Proposition i nutidfrågan 1906.)

Den 7 november 1905 efter alla det beryktade årets förödmjukelser och ledsamheter fingo vi ändteligen, om man får tro vänsterprässen, en ledande regering. Nu började den nationella samlingen bli ett högt noteradt papper på vänsterhåll. Högern förmanades för miss-tänkta böjelser att svika det nationella på ett sätt, som kom en att undra, hvar patentpatriotismen numera skulle förläggas. Skada bara, att det nya patentet ej gaf samma säkerhet mot förfalskning som det gamla, garantier mot realiserande af liberal partikurtis för det demokratiska föregångslandet i väster eller socialistisk klassegoisms l'état c'est moi under svenskhetens varumärke. Garantien var ej stark. Visserligen fanns det två pröfvade karaktärer i ministären Staaff, herrar Fridtjuf Berg och David Bergström, men deras af Stockholms socialdemokratiska valmän belönade karaktärsfasthet hade bestått i en fredskärlek quand même, som bestämdt tog afstånd från sommarens nationella samling och dess beslut att i nödfall »tala svenska».

Man började bra med att sätta kunglig namnstämpel på och föra ut i världen den Lundebergiska ministärens väl förberedda projekt till komitéutredning af diplomat- och konsulatfrågan. Att öfverhufvudtaget ministärens anhängare i tidningsprässen slogo mynt till förmån för dess duglighet af, att den måste arbeta undan den massa mål, däribland äfven befunno sig förarbeten till reformer, som dess föregångare under trycket af norska frågan måst låta ligga, är mänskligt, men befordrar ej ett rätt-

vist bedömande. En god fortsättning var det, när Fridtjuv Berg bröt igenom prästlöneregleringens byråkratism genom stadgandet af en anständig minimilön för våra präster. Att han härvidlag också medelst orättfärdighetens mammon förvärfvade vänner åt en lika nyttig och nödig sak, folkskolelärarynes lönereglering, är ju intet annat än godt att säga om. Däremot visade ministärens finansminister vid tillsättandet af chefsposten i statistiska centralbyrån, hur man icke skall leda, om man vill vara ledande regering. Ingen lär väl vara böjd att försvara den administrativa dvalhändthet, som tog sig uttryck, när en lundadocent distanserade så väl sin för vetenskapens ställning vid våra universitet banbrytande lärare som den världsberömde forskare, som nedanom chefsposten redan påbörjat verkets reformering. Det var icke sista gången ledningen på finanssidan var mindre förstklassig. Till slut blef detta ett så allmänt känt faktum, att det äfven på liberalt håll man och man emellan blef en omtyckt omständighet att skylla allting på, som annars skulle kunna skada ministerchefens ofelbarhet.

Men dessa episoder voro ju öfvergående. Det artade sig till en god start för regeringen redan vid statsverkspropositionens framläggande. Det visade sig, att ministärens enda nationellt samlande namn, statsrådet Tingsten, hade haft en högst välgörande inverkan på det hastiga uppdykandet af de ändrade vyer, som enligt urgammal af hr Staaff själf sedermera i Lex Hinke-debatten bestyrkt erfarenhet taburetterna pläga medföra. En försvarsbudget framlades, som ärligt tog konsekvenserna af unionens upplösning. Det gör Lars Tingsten ovansklig heder att ha löst uppgiften att häfda en verkligt försvarsvänlig försvarspolitik i vår första *vänsterministär*.

Men det hedrar också vänsterns män, att de hade det politiska modet att »lämna sina åsikter bakom sig», äfven om det var åsikter af så pass färskt datum, som

David Bergströms i Bodenfrågan, där han ännu 1905 sökte bringa fästningen på fall. Jag vet väl, att oppositionen då stod på den *formellt* starka ståndpunkten af krafvet på en utredning. Men detta lurar ingen, som har den ringaste aning om, hvad som under de sista decennierna tilldragit sig i svensk politik. Alla försvarsvänner minnas, huru de med förtviflan i hjärtat lyssnat till eller läst om alla dessa kraf på utredningar och försvarsplaner, nationella eller internationella, alla formellt väl begrundade i små missförhållanden, ja icke sällan i stora, men hvilka voro jämförliga med kraf på att få obducera en lefvande organism under motivering af, att detta är det enda sättet att få säker kännedom om dess krämpor. Dessa herrar ha bestridt vår krigsstyrelse en allmänt mänsklig rättighet, rätten att begå misstag, som är särskildt nödvändig för den, som har de stora och svåra uppgifterna här i världen. Därför ha dessa herrar — en Hedin, en Mankell, en Staaff och en Bergström — skuld i den understundom på bar gärning gripna bakhällets politik, som städse söker att få ett finger för att med tiden kunna gripa hela handen. De äro skuld till det tillstånd i krigsstyrelsen, som gör att hvarje krigsminister inom några år är förbrukad som en moraliskt bruten man.

Det skall medgifvas, att hade vi haft verkliga statsmän på taburetterna, så hade trafiken ej gått för sig, men krigsstyrelsen, militärerna ha ändå varit de, som i det stora hela haft rätt; det ideal, en fast organiserad, fackmannamässigt ledd armé vare sig på indelningsverkets eller värnplikens grund, de kämpat för, har segrat utefter hela linien öfver liberalismens milisideal. Det är således »militarismen», icke kritikerna, som kunna räkna sig till godo det, som berättigar till att göra misstag för det allmännas risk och räkning, att hålla fast det riktiga i hufvudsaken. Det sista utslaget af denna liberala politik var det rabiata motståndet i Bodenfrågan. Man tog Boden till replipunkt för sin gamla obotfärdig-

hets förhinder i försvarsfrågan, som efter de borgerliga klassernas omvändelse till försvarsvänlighet af sågfilarne var på reträtten.

Hade icke hr David Bergström kommit i glashus den 7 november 1905, så hade nog stenkastningen fortfarit till stor fara för utvecklingen af det fasta försvaret i norr. Det var förvål, att dr Bergström fick lämna öfverkrigsministerns roll åt hr Christiernson från Helsingborg.

Vi vilja sluta denna lilla öfverblick med den reflektionen, att det vittnar om både mod och klokhet hos genombrottets män, att de vågade bryta med sina föregående i försvarsfrågan, men att det skulle vittnat mera för deras statsmannamässiga utvaldhet, om deras försvarspolitik från Stockholmsbänken varit sådan, att den kunnat *tagas med* på taburetterna och icke behöft ersättas af — motståndarnes.

Det gick ett förfluget rykte före riksdagen 1906, att ministären Staaff ämnade ta den förändrade situationen efter unionsupplösningen så skarpt på allvar som att framlägga kgl. proposition om införandet af 1901 års obesurna härordning. Detta var ju att af ministären Staaff fordra det otroliga. Om det hade skett, hade vänstern *verkligen* tagit ledningen i den nationella samlingen på ett sätt, som gjort, att högern måst taga den på fullaste allvar och kapitulera. Men så långt kunde hr Staaff ej springa med det parti, som 1901 *såsom parti* med honom och Sixten von Friesen i spetsen vägrat att våga språnget.

1906 års liberala samlingsparti var icke det gamla olikt, om än de liberala pukorna och trumpeterna nedstämmts lämpligen till patriotisk sorgmarsch efter 1905. Tystnaden af de på taburetterna upphöjde liberala försvarskritikerna måste ju förändra kammarens fysionomi. Af Saulus-David hade ju blifvit en Paulus, som själf teg snällt och såsom partiets inpiskare förmådde andra att tiga. Ungsocialisten var ju en svala, som icke gjorde

någon fredskapunernas sommar, och opposition från *det* hållet kunde i denna fråga på det hela taget icke vara annat än välkommen för regeringen såsom ägnad att stärka dess ställning hos dess eget partis högra flygel, kammarens landtmän och — Första kammaren.

Ty om det i debatten såg ut som om regeringen hade sitt parti med sig vid sin svängning i försvarsfrågan, så var detta i själfva verket en illusion. Åtskilliga streck hade ju hela svenska riksdagen efter 7 juni förskjutits i försvarsvänlig riktning, men regeringspartiet stod i detta fallet ej en tum framför oppositionen. Det visade sig att vårt svenska riksdagslif, vår första parlamentariska ministär till trots, ej fått öfver sig det ringaste af »english fashion». Den majoritet, som stödde regeringens speciella önskningsar, var den gamla vanliga, majoriteten i gemensamma voteringen med Första kammaren som kärntrupp och de ifrigaste försvarsvännerna i den Andra som hjälptrupper.

Den liberale premier'n hade den turen, att i stället för den underhusmajoritet, hr David Bergström icke kunde prestera, hans gamle chef i 1905 års samlingsministär i den verkliga nationella samlingens intresse lade sitt tungt vägande ord till försvarets förmån och förde till honom den regeringsmajoritet, som behöfdes för att vara ledande regering i detta fall.

»Med mina kamrater i kammaren delar jag också den meningen, att vårt försvar är för oss en helig plikt, för hvilken alla öfriga hänsyn måste falla.» Med dessa enkla, men myndiga ord proklamerade Första kammarens vice talman dess ställning till regeringen. Och de orden ha omsatts i handling, försvaret och detta icke bara i militär mening har utgjort det kanske viktigaste inslaget i 1906 års riksdagsarbete, detta icke minst tack vare Första kammaren.

En drastisk bakgrund tyvärr genom den ena vederbörandes egen förskyllan får ofvannämnda yttrande genom den scen i samma kammare 3 veckor förut, då

H. Exc. Statsministern i ordalag (»jag blifvit strykpojke»), som äfven i de omutliga stenografiska protokollens lidelsefria belysning erinra väl mycket om verdandisten och advokaten, sökte öfvertyga Första kammaren, att han icke behöfde *sporras* till nit att tillvarataga Sveriges intressen gentemot hans forna mönsterland Norge, något som vissa ledamöter af båda kamrarne af regeringens för dem oförklarliga dröjsmål befarat.

Det hade visat sig, att Första kammaren i samarbete med landtmanna- och högerledarna i den Andra lika väl före som efter »genombrottet» var i stånd att sörja för det nödtorftiga till rikets säkerhet, och att man trots allt vänsterprässens tal om en illojal opposition icke af några mellankommande småsaker ämnade låta afhålla sig från att göra det.

Till ministerchefens beröm kan sägas, att han snabbt synes ha vädrat detta sakernas verkliga läge; kanske han redan under förberedelserna till att få sitt parti att parlamentariskt följa sin egen regering vis à vis de militära hufvudtitlarne märkt, att den försvarspolitik, han lämnat kvar på riksdagsbänken, ännu satt i hans där kvarlämnade partikamrater. Allt nog, redan vid remissen af regeringens rösträttsproposition har genombrottsministärens chef funnit den ton af »vördsamt, varmt och enträget vädjande» till vår senat, som han själf måtte funnit vara den rätta, emedan han sedermera bibehöll den hela riksdagen igenom. Hans smak är icke att klandra — den arrogans, som nog ändå sken igenom, var säkert ej illa menad, bara en rest af gamla vårdslösa tankevanor. Och äfven förståndigt folk af hans eget parti torde ge honom rätt i att använda samma ton till Första kammaren, som vid ungänget man och man emellan själfmant inställer sig gentemot män af dess ledamöters ålder och sociala ställning, man må ha aldrig så starkt sinne för dessa världens begränsning till denna världen.

Så inaugureras den fruktbara delen af ministären

Staaffs regemente — dess konservativa reformpolitik. Kgl. Maj:ts och Exc. Staaffs lojala opposition har därvid sin gifna andel icke minst att hjälpa till med det initiativ, som åligger en ledande regering. Regeringspartiet har också sin uppgift, nämligen att icke mucka mer än rimligt, när regeringen under landtmannapartisters och Första kammar-ledamöters bifall förde fram saker, som eljest liberalismen med en mun skulle ha afvisat som reaktionära.

Så fick stats- och justitieministern Staaff under Kjeléns vänliga uppmuntran och lyckönskan till god fortsättning frambära och försvara den proposition om affliktativa straff, som var svaret på en riksdagsskrivelse, hvilken riksdagsmannen Staaff endast gått med på för att få ett uttalande till förmån för villkorlig dom med reservation mot de affliktativa straffen. Nu slapp han ej ifrån att ta bägge delarne. Hade ministären fått lefva, hade vi nog fått se en lag mot samhällsfarliga strejker häras fram af den skarpe opponenter mot Åkarpslagen. Åtminstone beröfvade han ej interpellanten hr Lithander hvarje förhoppning därom.

Man lär så länge man lefver, heter det, och statsminister Staaff har visat, att han lärt mycket, som riksdagsmannen Staaff inte visste; öfverhufvud taget har han visat sig inneha en betydande del mer sinne för statens säkerhet än denne, beroende, som han själf medgifvit i debatten om Hinkelagarne, på de vidare vyerna från statsrådsbänken. — *Om* vi bara haft råd att kosta på så många af våra radikaler som möjligt en dylik skolgång! — Mycket har hr Staaff lärt, men han har varit för gammal att förvärfva en kännedom om vårt stats-skicks innersta väsen, såsom en rättsordning på grundvalen af den lifsåskådning, som innehålles i protestantismens segersång, vår psalmboks n:o 124. Den grundvalen ligger så djupt, att man lätteligen kan råka att förbise den, när en gammal oppositionsman, som tagit tömmarne för att leda vår författning in på moderna

gångor, reviderar sina »praktiker» efter tidens läglighet för att icke ge det svenska folket en för stark dosis.

Debatten om Gula faran visade, att den gamle verandisten satt i excellensen, och det försvar, han då presterade för sin uraktlåtenhet att bringa hädelseparagrafen till grundlagsenlig verksamhet i enlighet med svenskt rättsmedvetande, slog tvifvelsutän första spiken i ministärens likkista.

Här fick den forne lagtolkaren ex professo korrigeradt sina begrepp därhän, att åtal för hädelse var en *plikt* för justitiedepartementets chef, icke bara en på hans skön beroende rättighet.

Jag vet väl, att härvidlag många eljest i detta fall »reaktionära» samveten — till hvilka äfven jag bekänner mig i denna sak — skola med beklagande påpeka, att angreppen mot hr Staaffs beteende, så befogade i sig själfva, i viss mån komma till oriktig adress, då våra föregående byråkratministrarer under inflytande af den liberala tidsandan faktiskt suspenderat paragrafen, därhän, att ett hädelseåtal af hr Staaffs företrädare, såsom af excellensen påpekades, icke ledde till resultat. Utan att fästa oss vid de olika konsekvenser, som möjligen kunde härflyta ur de olika omständigheterna vid dessa båda fall, hvilket af excellensen S. lojalt medgafs, må sägas, att det är en falsk humanitet, som vill fritaga män i ansvarig ställning från skuld för sina afvikelser från lagens bokstaf och ande på grund af tidsandans tryck. Om så vore, finge vi ju icke i våra ledande mäns ansvarskänsla se ett värn för våra institutioners helgd. Mot en sådan klemighet, som smyger sig på allt under sken af samvetsömhet, sätta vi de kärnfulla orden i vår lagboks 15:de domareregeln: »Osseder hör ingen hjälpa, det är: ingen kan hjälpa sin sak dermed, att han säger många vara, som så göra som han gjort hafver, efter det finnes vara emot lagen, det som han gjort hafver.»

Men Gula faran var bara *ett* grundskott, icke det afgörande, öfver den gick man till dagordningen — tills

vidare. Det goda samarbetet mellan opposition och regering gick sin gilla gång.

När hr Lundeberg frågade om regeringens ställning till den antimilitaristiska propagandan, blef svaret sådant, att statsministern inhöstade en välförtjänt applåd.

Anmärkningsvärdt var, att den Lundebergska interpellationen kastat sin skugga framför sig i likhet med unionsafvecklingsmotionerna, så att statsministern kunde meddela interpellanten, att lagstiftningsmaskineriet redan var satt i gång i denna sak.

Dubbelt anmärkningsvärd denna lagstiftareifver emot en viss säflichkeit i gällande lags tillämpande. Den anmälan Stockholmspolisens gjort en månad förut mot tvänne uppviglare ledde först ungefär samtidigt med interpellationen till laga åtgärd från justitiedepartementets chef.

Men det var icke bara de höge herrar senatorer förunnadt att med interpellationsklocksträngen sätta vår första verkligt ledande regerings initiativ i rörelse. Professor Kjellén gjorde det med utmärkt framgång i Andra kammaren samtidigt med bruksägaren Bergström i den Första. Det var, när vår malmfråga af en intresserad brit braktes på tal i parlamentet i Westminster med anledning af de svenska motionerna om utförseltull på järnmalm. Det närmaste syftet med interpellationen, som af interpellanten oförtydbart i hans tack till utrikesministern angafs såsom att förhindra påtryckningar af det slag, som den Ramstedtska ministärens finansminister funnit sig oförhindrad utöfva, vanns redan genom excellensen Trolles oförbehållsamma hänvisning till Sveriges suveränitet. Men därjämte fick interpellanten sedermera en glänsande bekräftelse, om det nu behöfts någon, på vikten af hans omsorg för våra norrbottniska grufintressen, gent emot vissa i engelsk parlamentsteknik förlästa liberala tidningsmäns jämförelse mellan malm-tullsinterpellationen i Englands underhus och en dylik — om stenskärfvor på gångarne i Hyde park.

Det var, när regeringen fann omsorgen om vår handelsfrihet fordra ett statsförvärf af malmfälten. Huru däremot interpellanten och hvarje annan svensk politiker, som icke »tvingats till skogen», i detta fall hade anledning att betrakta regeringens lösningsförsök, det tarfvar sitt särskilda beaktande i annat sammanhang.

Men innan vi komma dit, kan det vara skäl att dröja litet vid det, som betecknar höjdpunkten af ministärens korta lefnadssaga. Det var när, den i spetsen för en så godt som enig riksdag genomförde resultatet af norrlandskomiténs förslag i fråga om inskränknngen i bolags rätt till jordförvärf. Om *ändamålsenligheten* af denna lagreforms bestämmelser kan man på grunder, starkare än egennyttans, tvista. En principiell svaghet i lagen är, att den icke i stället för förbudet mot bolagen att *köpa* ställer ett förbud för bönderna att *sälja*, ja, hvarför icke, går fram i riktningen af familjefideikommiss för bönder, så att man ur den ideella grunden för åtgärden, samhällsintresset, *också* skulle dra ut den *bonden* drabbande konsekvensen, plikten att vårda sin jord i det allmännas intresse och icke behandla sin släkts hemman såsom ett realiserbart förmögenhetsobjekt. Men fideikommissens djupa *sociala* tanke är icke populär i vår tid, hvares *socialism* endast är summerad *privat-egoism*, och därför kom denna konsekvens fram endast i form af ett aristokratiskt hugskott i debatten. Man har nu att afvakta erfarenhetens vittnesbörd om, hvilka praktiska olägenheter, som kunna följa af den principiella lucka i lagen, som sätter den *enskilde* skogs-sköflaren i stånd att kränga sig in på det för *bolagen* förbjudna området såsom afköpande bönderna deras skog och hemman.

Men det skedde likväl ett stordåd den minnesvärda 28 april 1906, då »norrlandsfrågan löstes». Låt vara, att pessimisterna finge rätt öfver hela linien i afseende på de tekniska detaljerna, hvilket väl näppeligen behöfver befaras, en nationell samling i fullaste mening har likväl

skett under ministärens Staaffs auspicer om en rättsprincip af ööfverskådlig härvidd, men i alla händelser just den, som skall bära upp arbetet för vår ekonomiska och sociala framtid.

Statsministern stod också — dramatiskt sedt åtminstone — på höjden af situationen, när han i båda kamrarne sammanfattade sakens rättspolitiska grundvalar i följande ord: »Är det icke så, mina herrar, att under senare tider har det allmänna tänkesättet undergått en förändring och äfven statsmakternas tänkesätt undergått en viss förändring i frågan om hur långt den enskildes äganderätt bör i vissa särskilda fall sträcka sig? Man anser icke längre, att den enskildes äganderätt bör vara ett och samma begrepp, när den gäller rena konsumtionsföremål eller lösören som när det gäller de naturkrafter eller de naturrikedomar, som lyda under denna enskilda äganderätt, men hvilkas bibehållande och hvilkas goda och rätta brukande utgöra förutsättning äfven för efterkommande generationers möjlighet att vinna uppehälle och trefnad här i landet.»

Det är ju tankvärda och väl sagda ord i sin litet tunga form, bara det ej hade visat sig några dagar senare, att den, som yttrade dem, icke härvidlag varit annat än en ljudande malm och en klingande bjällra.

Borgmästar Lindhagen, norrlandsfrågans agitator — liksom byråchefen Kinberg, en ämbetsman, som i skogarne skakat af byrådammet, varit dess arbetskraft — hr Lindhagen, för hvars förtjänster om folkopinionens skapande man må förlåta, att han visat tendenser att missbruka den i partisyfte, vidrörde i debatten i förlåtligt nit om sin upptäckerära den ställning som en redan förut skedd samlings expeditiönsminister, som ministären här liksom öfverallt, när den gjorde i verkligt nationell samling, intog och detta torde beteckna dess verkliga förtjänst om denna sak.

Men att hr Staaff skulle falla så pladask ner från sina stolta statssocialistiska tinnar, som han gjorde icke

fullt 14 dagar senare vid remissdebatten om Kungl. propositionen i malmfrågan, det hade väl ingen väntat. Då var det åter fråga om naturtillgångar »hvilkas goda och rätta brukande utgöra förutsättning äfven för efterkommande generationers möjlighet att vinna uppehälle och trefnad i detta land». Nu voro den privata äganderättens grundsatser ett absolut hinder för honom att »tvinga bolaget» på ett eller annat sätt.

Malmfrågan i dess sammankoppling med tyska handelstraktaten var den genombrottsministärens stora *fiasko*, liksom rösträttsfrågan bjöd på dess »ärofulla nederlag».

Erik Gustaf Boströms ande hvilade öfver hr Staaff nu liksom 1904, då han ur denne store mans mun upp tog ordet om, att tyngdpunkten ligger i Andra kammaren och därpå baserade den rösträttspolitik, som gjorde honom till samlingspartiets ledare. Herr Staaff ville liksom sin förebild i »rikspolitiken» icke att det skulle sägas, »att han misslyckats». I enlighet med liberala partiets traditioner kunde han naturligtvis icke ha nog rak rygg gentemot främmande makt att acceptera det tullkrig med Tyskland, där vi, den mindre staten, icke vore den svagare parten. För det första emedan tysken såsom den öfverlägsne köpmännen skaffat sig en marknad i Sverige, som verkligen var något att förlora i långt högre grad än vår hos honom, för det andra, emedan vi till Tyskland exporterade råvaror, som den tyska industrien behöfde. Man accepterade nu gladeligen eftergifter, af det slag som den tullfrihet på gatten, som räddade det tyska kapitalet i svenska stenhuggerier från förluster genom exportens spärrning. Förmodligen skulle man såsom en likadan tysk eftergift för riksdagen ha uppvisat tullfriheten på våra norrbottniska malmer, om här icke kommit ett streck i räkningen. De företagsamme tyskarne hade nämligen, oroade af svenske riksdagsmotionärers försök att bevara våra norrbottniska naturrikedomar från en hotande rofbrytning, kräft såsom vederlag för sina »medgifvanden» fri-

het från utförseltull på malm. Genom sitt beslut af 1905, som den sedermera skrämde ifrån, hade Andra kammaren visat en böjelse i denna riktning, som kom hr Staaff att ana ugglor i mossen och frestade honom att med en äkta Boströmiansk kompromiss blanda bort korten. Materialet fann han hos den af honom för statsmannavisdom icke särdeles högt betygsatta v. Otterska regeringen. Dess förslag till öfverenskommelse med malmbolagen togs upp och fiffades om. Om man får tro hr Lindhagens hardt när otroliga insinuation om bristande kännedom om detta förslag, skulle det endast varit inre själsfrändskap, som drifvit in i föregångarnes spår. I stället för en köpesumma, som skulle erläggas af staten och amorteras medelst bolagets arrende för grufvorna, så kvittade man ut det ena mot det andra och satte statens förvärf af grufvorna utan lösen mot bolagens nyttjanderätt under viss tid utan arrende. Bolagets privatekonomiskt lysande present åt statsverket af minst $\frac{4}{5}$ af sin rättmätigt förvärfvade egendom täckte här öfver det nationalekonomiskt betänkliga faktum, att den malm, hvarpå en svensk förädlingsindustri borde byggas, ännu i 50 år skulle utfordra dess konkurrenser med $2\frac{1}{2}$ gånger så stor hastighet som under nuvarande förhållanden. Hvad den finansiella sidan af saken beträffar, torde man icke behöfva vara socialist för att instämna med hr Branting i, att ett billigt tillmötesgående mot bolagen kunde inskränkas till återfåendet af sina nedlagda 30 millioner några gånger om och att billighet icke kräfde den hela — eller låt vara halfva — milliard, som den Staaffska uppgörelsen skulle lämna i deras händer.

Riksdagen bet i det sura äpple, som den icke kunde komma ifrån, utan att inlåta sig på äfventyret att desavouera sin regerings underhandlingar med en främmande makt, och accepterade den tyska traktaten. Den band ju oss endast för $4\frac{1}{2}$ år och hvad malmutförseln beträffar endast vid status quo.

Men den stora malmfältsuppgörelsen, som skulle varit lockbetet, den föll och dess fall var stort. Detta var ministärens Staaffs tragiska höjdpunkt. Den heroiska sidan af genombrottsministärens lif, som visar, huru den äfven här föll igenom, fordrar sitt eget kapitel och det må bli det nästa.

Uppgiften.

»Jacques: Död och pina! Jag står vid målet, jag skall räcka ut handen för att fatta kronan och jag får en halmkrans!» Domherren: »Häll mäster! I står vid målet, säger I. Hvilket är målet? Är det männe, att I skall sitta i karmstol och ringa i klockor, är det att I skall regera några hundra arbetare. Vi tro, att kyrkan är målet och I en liten obetydlig del af medlen.»

(Gilletts hemlighet.)

1865 eröfrade den svenska liberalismen motståndarens hufvudställning, den historiska fyrståndsrepresentationen. Partiet hade redan förut en rad af vackra segrar att se tillbaka på. Nu var motståndaren fullständigt slagen till marken. Men det gick här som i sagan, att beröringen med moder jorden gaf honom förnyad kraft. Och den liberale Herkules har icke som den antike varit i stånd att besegra honom genom att rycka honom ifrån den kraftgivande beröringen — hittills.

Representationsreformen blef på det hela taget en missräkning för liberalismen. I Första kammaren hade hon i känsla af sitt historiska ansvar skapat en tillflyktsort åt den genom afdankandet af adeln och prästeståndet hemlösa konservatismen. Men där fick dennas hittills menlösa byråkratiskt-aristokratiska form en förstärkning i näringsintressenas konservatism, som genom sin breda beröring med djupt rotade socialt-ekonomiska intressen och sin ringa resonans för »humanitära» sträfvanen med ideologisk bismak blef liberalismen en påle i köttet sju resor värre än den, den afskuddat sig. Andra kammarens landtmän grupperade sig visserligen efter beräkning som ett oppositionsparti mot de byråkratiska regeringarne, men det visade ingen tendens att lägga sig som språngbräde till makten för parlamentariska storheter. Det följde Arvid Posse »till konseljens dörr», men icke längre. Skam till sägandes fattade det repre-

sentationens uppgift öfvervägande negativt kontrollerande och till skydd för ståndsintressen långt mera i stil med Hans Järta och salig Boströms statslära än med den moderna parlamentariska doktrinen.

Då fick liberalismen lita till sina styfbarn af 1865, männen under strecket, för att sätta sina britiska idealer in i lifvet. En strecksänkning och till slut, när tiden var mogen, den allmänna rösträtten i stället för census var ju den väg, som ofelbart skulle leda till parlamentarismen genom stärkandet af den folkvalda kammarens underlag, tills den stod som den starkaste makten i statslifvet.

Skada bara, att allting mognar så långsamt i vårt efterblifna land uppe emot polcirkeln. Så ock med rösträtten. När rösträttsfrågan på allvar kommit i rullning hos oss, hade parlamentarismen såsom allmängiltig doktrin kommit i misskredit, sedan man såg, att denna specifikt britiska planta icke lät sig med fördel omplanteras i kontinental jordmån.

En reaktion mot »räknandet af näsorna» såsom det absolut riktiga sättet till folkviljans utrönande växte upp litet hvar i Europa, och Sveriges förstakammarledamöter och landtmannapartister befunnos läraktiga nog i det onda att kräfva »garantier» mot massvåldet vid rösträttens utsträckning.

Den stackars liberalismen, som ju hade till yrke att vara före sin tid, fann helt oförhappandes, att den var för sent ute, emedan tiden icke behagade gå i den riktning, den enligt den liberala historiefilosofien naturnödvändigt borde gå. De yttersta hade blifvit de främste o. s. v.

Men liberalismen fick en chance från oväntadt håll, och den greps begärligt. Den fick en bundsförvandt i konungamakten. Denna hade i flaggfrågan funnit förstakammarhögern obekvämt nog och hade icke emot att spela den matt, samtidigt som Verdens Gangs-gruppens

brytning med ministären Steen i Norge gaf den kungliga försoningspolitiken nya storartade utsikter.

Alltnog, på 1902 års riksdagsskrifvelse om rösträttsutredning, som bröt stafven öfver ministären v. Otter, följde icke en ministär Lundeberg, hvilket varit den enda rimliga slutsatsen af den parlamentariska situation, där Första kammaren i förbund med landtmannapartiet tagit initiativet, utan — en ministär Boström; Boström, som vid föregående riksdag besegrats af Lundeberg i öppen tvekamp om härordningsfrågan.

När det kom till kritan befanns det emellertid, att Första kammaren och Boström gingo utmärkt tillsammans i rösträttsfrågan. Första kammaren har nu en gång litet svårt för att proklamera parlamentariska principer och bruksägare Lundeberg synes i alla händelser föredraga vice talmansstolen framför taburetten. Dessutom hade troligen en ministär Lundeberg likaväl som Boström stannat vid proportionella valen som garanti, hvilken väl var den enda man riktigt kunde komma sig för med efter representationsförändringen.

Men den skarpa ställning *mot* högern, ministären Boström prononcerat vid sitt bildande genom att uttryckligen eludera den i riksdagsskrifvelsen begärda allsidiga utredningen, hade haft sin verkan. Den gaf i den osäkra valsituationen den efter riksdagens nederlag sannerligen icke ungdomsfriska vänstern luft under vingarne, så att den lyckades — understödd af streckets förskjutning genom pänningevärdets fall — bryta den kompakta landtmannamajoriteten i Andra kammaren.

Härmed hade unionskonungadömet nått sitt mål, den Lagerheimiska konsulatpolitiken fick det vacklande parlamentariska underlag, den behöfde. Men Boström hade missräknat sig. Liberalismen begagnade sig af situationen till att tvänne gånger — den andra efter hans fall — kullstörta hans rösträttsförslag och söka slippa ifrån äfven den proportionella garantien, som såsom sådan icke af principiella skäl var den emot.

Huru detta skulle ha kunnat aflöpa i annat än försumpning, är svårt att säga. Nu fick emellertid Staaff, som vid uppslutningen mot proportionalismen distanserat den med denna genom sitt kommittéledamotskap för svårt komprometterade Sixten v. Friesen, en ny chance genom ledamotskapet i Lundebergiska samlingsministeren. Landet fick vänja sig vid åsynen af liberaler på ministerbänken. Väl kommen dit, spelade han sina kort så »väl», att, när den nationella samlingen skulle inaugureras, det blef den pröfvadt svenske Lundeberg, som gick och den nationelle renegaten Staaff, som skulle leda det nationella samlingsarbetet.

Hans sätt att samla är i friskt minne. Stödd på en antiproportionalistisk majoritet i Andra kammaren, grundad på den svenska tröghetens och tankelättjans konservatism gentemot den »konstiga» proportionalismen, fortsatte han liberalismens opposition mot denna.

Detta skulle, gubevars, sen den nya ministären klifvit upp på taburetterna, icke längre bara vara liberal, utan nationell samling. Om arten af det tillmötesgående, han ville och kunde visa, vittnar det faktum, att hans största medgifvande var den »historiska grunden» land och stad, skilda i valhänseende. I teorien var bibehållandet af detta stänk af ståndsrepresentation tvifvelsutan ett betänkligt afsteg från de liberala principerna, men bara i teorien. Ty den liberale rikspolitikern visade tydligt, att det icke var meningen att göra ett *reellt* medgifvande, när han bestämdt satte sig emot Rudolf Kjelléns förslag att förvandla denna *administrativ-formella* uppdelning till en *socialt-reell* genom att föra alla *stadsbyggda* samhällen vid valkretsindelningen till städerna.

Resultatet af detta slags samling kunde icke bli annat än — samling kring partifanorna. Mot det utvidgade vänsterförslaget satte högern Påbodas utvidgade proportionalism.

Då var det slut med hr Staaffs latin. När Första kammaren satte hårdt mot hårdt, hade hans statskonst

intet annat än knalleffekten om Herremakt och Folkmakt. Den sprängde — hans ministär. En svensk officer och en svensk adelsman reagerade i den svenska samhällsdisciplinens intresse mot denna demagogi från statsrådsbänken.

Och nu fann konungamakten på tiden att dra in den »lumpna trumf», den satt på spel, sedan denna hunnit spela Norge ur dess händer.

Sveriges krona, dess egentliga kallelse, var den ändå för kär. Konungen vägrade Staaff att genom en omedelbar riksdagsupplösning smida, medan hans demagogiska järn var varmt, med risk af eldsvåda.

Genom att Andra kammaren kvarstannade och ministären i stället gick, fingo sinnena lugna sig. Påbodalinens män fingo genom bildandet af ministären Lindman tillfälle att framlägga sitt förslag i utarbetad form och därvid visa, att det var ett ärligt anbud, icke ett krokben för ministären Staaff.

Principiellt är redan *ett* vunnet. Det våldsamma genomtrumfandet af den ena sidans ståndpunkt med enda rättsgrund i en tillfällig majoritet i Andra kammaren har fått vika för ett vägande af möjligheter ur sakliga grunder. Bästa beviset för att konungamakten åstadkommit detta genom sitt ingripande, är den afgångne ministerns erkännande af sitt partis skyldighet att icke på förhand ställa sig afvisande till det framkommande förslaget.

III.

KAMPEN OM STATSSKICKET.

”Frihet är ock lik ett torn,
där väktaren blåser i sitt horn.
Om från det tornets krön du går
och någon annan in det får,
då gräter du lärar strida.”

(Ur biskop Thomas' Frihetssång.)

Striden om valsättet, sedan bägge partierna äro eniga om den allmänna rösträtten i princip, är, om man får tro vissa politikussar — i egen tanke klokare än folk i allmänhet — bara en strid om påfvens skägg.

Häremot talar redan, att vänstern, oppositionen mot det föreslagna valsättet, icke anför något teoretiskt-principiellt skäl för denna opposition. Proportionalismen strider i ingen mån mot vänsterns ideal om den allmänna, lika och direkta rösträtten, den grundar sig icke principiellt på de för liberalismen förhatliga klass- eller ståndsskillnaderna.

Men vänstern har i stället ett mycket *reellt* skäl för sitt motstånd i ett maktintresse, som dock icke är att anse för ett krasst sådant, utan verkligen innehar sin vederbörliga principiella och ideella innebörd.

Proportionella val till Andra kammaren skulle enligt liberalismens mening hindra en sådan konsolidering af majoritetspartiets makt, att därpå kunde grundas den ledande ställning åt den »folkvalda» delen af riksdagen, som vänsterns parlamentariska ideal kräfver. Vår föregående erfarenhet alltsedan tvåkammerssystemets införande hos oss visar, att Första kammaren haft det materiella stödet af ett den närastående minoritetsparti i den Andra, det s. k. annexet, att tacka för, att den lyc-

kats upprätthålla sin likställighet i de gemensamma voteringarne och det moraliska stödet af samma annex för häfdandet af sitt lagstiftningsveto. Exempel på det förra se vi från landtmannapartiets och intelligensens dagar, då den senare utgjorde annexet. Rösträttsstriden under 1906 års riksdag, då Påbodaannexet i Andra kammaren bildade det bålverk, utan hvilket Första kammarens motstånd varit hopplöst, är det mest slående exemplet på det senare. Grundlagsstiftaren själf, De Geer, har anat detta och i sin motivering anvisat åt Första kammaren att genom sin större »kompakthet» uppväga sin underlägsenhet i antal och således göra till en sanning grundlagens ord om kamrarnes lika behörighet och myndighet.

Den *mindre* »kompakthet» inom Andra kammaren, som gaf Första kammaren denna taktiska fördel, grundades på representationsreformens tid på motsatsen mellan land och stad och städernas grundlagsfästa privilegierade representation. Detta har nu blifvit annorlunda. Den stadsintelligens, som på 60-, 70-talen och in på 80-talet bildade annex åt Första kammaren, har gått all världenes väg, vikande för en arbetarnes klassrepresentation, låt vara i många fall maskerad genom åt sina arbetarvalmanskårers tycken försvurne män af »intelligensen». Och genom industriens utflyttning på landsbygden har arbetarväldet ryckt in äfven där, reducerande den forna hemmansägaremajoriteten till minoritet. Härom vore intet att säga, om man bara hade säkerhet för att denna senare icke skulle gå ned så mycket, att den blir ur stånd till att fylla sin politiska uppgift. Detta kan emellertid befaras, när genom rösträttsutsträckningen äfven i de rena landtvalkretsarne genom de *obesutne* »landtarbetarne» uppkommer en med städernas klassmedvetne »proletärer» i socialt afseende intressegemenskap ägande majoritet. Att man icke kan räkna på denna majoritets oemottaglighet för socialistisk smitta

efter den riktning utvecklingen på sista tiden tagit torde vara *öfvervägande sannolikt*. Att man icke kan bygga jämvikten inom vårt statsskick på ett hopp i motsatt riktning är *alldeles visst*.

För att hindra, att på detta sätt Andra kammaren blir, reellt sedt, endast en intresserepresentation för kroppsarbetareklassen, har krafvet på proportionell valrätt till Andra kammaren tillkommit. Medelklassen i stad och på land med hemmansägarna till kärna är tillräckligt talrik att under proportionella val förvärfva sig en minoritetsrepresentation, stark nog att häfda åt den en medlareställning inom riksdagen mellan Första kammarens »herrar» och arbetarna i den Andra. Ty erfarenheten har visat, att den icke komme att spela rollen af ett maktlöst annex. Landtmannapartiet har under sin minoritetsställning efter 1902 visat, att det förmår söka stöd i Första kammaren utan att uppgifva sin själfständighet. Medlet har varit ett praktiskt samarbete med liberalerna, som fallit sig så mycket lättare som den sociala klyftan åt detta håll är betydligt mindre än åt Första kammaren. Men sedan nu Andra kammarens landtmän tagit ledningen i rösträttsfrågan och förmått den halft motvilliga Första kammaren att gå med på Påbodaförslaget, som sannerligen är de förras, icke den senares andas barn, borde allt tal om Förstakammarannexet förstummas.

Förstakammarhögerns *partiegoism* torde ju, såsom af ofvanstående framgår, icke ha särskildt skäl att rosa marknaden under proportionalismen. Detta omdöme vinner ytterligare bekräftelse, om man ser på Påbodaförslagets speciella nyheter. Fyrktalsbegränsningen kommer att taga makten inom kommunerna ifrån de egentlige förstakammarmännens klass, industriidkarne och godsägarna, och lägga den hos hemmansägarna.

Än mer, införandet af proportionella val till lands- ting och stadsfullmäktige, hvilket ju numera blifvit en

gifven sak, garanterar arbetarne åtminstone en minoritetsrepresentation i dessa valkorporationer till Första kammaren. Följden blir, att proportionalismen vid Förstakammarvalen verkligen kommer att medföra åtminstone en minoritetsrepresentation för vänstern i denna kammare. Härmed torde i själfva verket vänsterns utsikter i Första kammaren te sig minst lika goda som högerens, ty då vänsterns eröfringar torde komma att ske på högerens, icke på den nuvarande moderata minoritetens bekostnad, blir denna moderata grupp utslagsgifvande. De moderate äro som bekant alltid benägne för den öfverhet, som är. Resultatet torde blifva, att en vänsterministär, som har majoritet i Andra kammaren, torde kunna påräkna majoritet äfven i den Första, om den ej går allför våldsamt tillväga.

Härmed är icke Första kammaren som institution värdelös. Den har genom demokratiseringen af sin kommunala grundval förlorat sin plutokratiska achilleshäl och vunnit i den inre styrka, riksdagsordningens skapare så mycket lägger vikt vid. Bristen på arfvoden i förening med äfven den reducerade skalan torde tillförsäkra Första kammaren »nödig karaktärsskillnad» från den Andra, såsom vår riksdagsordnings skapare enligt sin egen motivering ansåg nödvändigt. Får vänstern majoritet i bägge kamrarne, så är denna maktställning icke grundad uteslutande på arbetareintresset, hvilket det med en regerande Andra kammare skulle vara.

Genom en riksdagsordning med proportionella val till båda kamrarne är således intet parti gynnadt, utan båda äro hänvisade till att kämpa för sina idéers seger. Men genom tvåkammerssystemet och proportionella valen i förening är *klassintresset* elimineradt ur denna ideernas kamp till båtnad för denna. Ingen klass kan då med antalet makt afgöra idékampen — efter sina klasssynpunkter.

Detta är sannerligen i 1866 års riksdagsordnings anda liksom denna i detta afseende bygger på urgamla svenska traditioner.

»Konung och ständer, högre och lägre, företräda tillhopa i Guds stad det konungslige höga majestät.» I dessa ord sammanfattar Gustaf II Adolf på vårt nationella lifs hittillsvarande höjdpunkt det svenska statskicketets ande. Ståndstanken, försåvidt den däri ingår, är icke en privilegiefråga för några högre stånd. »Herremakt» och »Folkmakt» utesluta hvarandra icke här, utan ställas bredvid hvarandra till arbete under konungamaktens ledning.

Delta författningsideal har utvecklats under inflytande af den svenska historiens enastående förutsättning — en fri allmoge såsom politisk faktor. Denna fria, själfägande allmoge har aldrig, ej ens i tider, då trældomen inrotat sig rundtom, uppgifvit sin rätt, ej heller krafvet på att själf företräda den. Men den har också alltid insett sin egen begränsning och väl tålt en herremakt icke öfver, men såsom »medstånd» vid sidan af sig.

Denna ståndstanke sitter för djupt i det svenska samhället för att vara svunnen med representationsreformen. Det svenska landtmannapartiet vägrade att underkasta sig intelligensens ledning och så blifva regeringsdugligt. Det nöjde sig till gengäld med att kontrollera och lämnade styrandet obeskuret kgl. majestäts regering i handom.

De ännu bredare lager, som trädt upp på vår politiks skådebana bakom den beslutna allmogen ha ståndstanken i ännu skarpare form än denna. Därtill är den af onationell art, socialismens kosmopolitiska klassmedvetenhetstanke. Denna nya klass har icke bondens kloka själfkritik, den vill regera utan att lägga af sina tränga klassynpunkters begränsning, hvilket i själfva verket är omöjligt för en hel klass, där de fleste aldrig kunna ägna så mycket åt sin politiska daning, att de förmå höja sig öfver sin vanliga verksamhets synpunkt i sin politiska insats.

Att lägga maktens tyngdpunkt hos denna klass är

att låta rikets öde gå vind för väg. Det kan *icke* försvaras. Intet tvifvel är om, att arbetareklassen kan och skall uppfostras till nationell solidaritet, men Sveriges läge är icke nog skyddadt för att vi under tiden skulle kunna öfverlämna vår utrikespolitik och vårt försvar åt experimenter.

Och denna politiska nödvändighet behöfver icke medföra någon social orätt. För att genomföra sina sociala kraf behöfde landtmännen icke *hela* makten. Och samma maktställning, som de hade, skulle arbetarne äfven med proportionella val få.

Man må icke häremot åberopa Englands exempel. England har aldrig haft en fri allmogé i vår mening och intet klassparti liksom våra landtmän. På sistone har England fått ett dylikt, de organiserade arbetarne, men detta är en nyhet för det engelska statsskicket och utgör ett ännu *olöst* problem. Englands exempel kan således *icke* åberopas i detta fall. På grund af det engelska sociala lifvets plutokratiskt aristokratiska karaktär ha de allmänna valen i England fört till underhuset män af samma sociala ställning som i vår Första kammare. Med denna, icke med vår folkliga Andra kammare bör Englands arfvodeslösa ledande hus jämföras. Också träffa de pilar, som riktas mot öfverhusets *ärftlige* lagstiftare, ganska illa vår Första kammare, när naivt folk utan vidare vilja ta dem i bruk här hemma.

Engelske radikaler, som dundra mot öfverhuset, medtaga ofta uttryckligen den möjligheten, att ett *valdt* öfverhus kunde ha rätt att spela den roll, man vill fränkänna lorderna. I den anglosachsiska rasens andra hufvudland är ju också detta fallet.

Till sist några ord om vår riksdagsordnings åsikt om förhållandet mellan kamrarne. Hur olikheten i antal står i öfverensstämmelse med likställigheten, ha vi förut vidrört. Ytterligare belysning för lagstiftarens *mening* får ju saken genom det faktum, att den gemensamma voteringen, det enda fall, då medlemsantalet har bety-

delse för maktförhållandena, ju är tänkt endast som en undantagsåtgärd. Däremot kunde ju Staaffs ord om Första kammarens uppgift att se efter, hvad klockan är slagen, få ett visst stöd i De Geers motivering, där Andra kammaren omtalas såsom representerande »den rådande opinionen», medan Första kammarens uppgift synes vara att »förekomma förhastade beslut och trygga det bestående rätt». Men man får icke anse, att De Geer härmed afvikit från principen om kamrarnas likställighet. Tvärtom, det sätt, hvarpå han talar om »tomma löften om reformer i alla riktningar eller blotta ifvern för sådana» (nämligen i och för valfiske) borgar för, att han ansåg den konserverande uppgiften fullt likställd med representerandet af dagsopinionen. Eftersom De Geer icke begränsat Första kammarens veto till ett suspensivt, torde han just i att kamrarna *enats* om en reform velat söka ett pålitligt yttre kriterium, att dess timme var slagen, icke i något slags vinkar från Andra kammarens majoritet till den Första.

Detta må vara gällande statsrätt, men är det politiskt hvad vi behöfva, leder icke denna krafternas jämvikt till att de upphäfva hvarandras verkningar? Härtill må svaras, att de krafter som upphäfvas, äro de respektive klassernas egoism, men att det finnes andra krafter i samhället, som det politiska framåtskridandet kan taga i sin tjänst, och att det svenska statsskicket har alldeles särskilda utvägar för att anlita dessa.

Alltså, hvad det allmänna rättsmedvetandet oberoende af stånd- och klassynpunkter kräfvat, det får framgång enligt svenska författningsprinciper. Detta är just den moderna *rättsstatens* syn på saken. Det kan hända, att parlamentarismen kan handla litet snabbare, hvarvid man dock får taga i beräkningen, att aktion kan tillintetgöras genom reaktion och de samhällselementer, som funnit sin rättsståndpunkt trädd för nära, kunna förtaga en god del af en »handlingsduglig majoritets» maktfullkomlighet genom obstruktion i eller utom parlamentet.

Obstruktionen är just den i sinnena lefvande rätts-idéns reaktion emot idén om folkflertalets absoluta rätt äfven öfver mindretalets förnuftiga intressen. Ty där parlamentarismen majoriserar ett berättigadt intresse går den, utöfver rättsstaten till despotismen.

Den svenska rättsstaten har under sitt historiska lif hunnit långt i organiserandet af *samverkan mellan olika sociala faktorer på rättens grund*. Främsta mediet är öfvertygelsens makt. Gustaf II Adolf har gett uppslaget till metoden. Det hemliga utskottet, för hvilket han framlade skälen för sitt ingripande i Tyskland, och medelst hvilket han med de sakliga grundernas makt fick folket med sig genom dess betrodde män, hade många efterföljare och existerar ännu i dag i de deputerade, konungen äger äska att med sig öfverlägga. Ett sidoskott på samma stam äro de särskilda utskott, som ännu vid 1901 års härordningsriksdag och under 1905 års urtima åstadkommo nationella samlingsresultat, som väl icke behöfva skämmas, för sig. Var det något, som bräst i de vunna resultaten, så berodde det på ofullkomligheten i det materiel af nationell offervillighet, man hade att arbeta med hos partierna, icke på något fel hos den parlamentariska apparaten.

En olägenhet har hela detta utskottsväsende, den ställer regeringen utanför, men detta är ett fel, som icke ligger i systemet, och som lätt kan afhjälpas genom att införa ministrarnes officiella deltagande i och ledning af utskottsarbetet såsom är brukligt annorstädes. I vår historia har ju redan något sådant praktiserats med fördel. Det var när kanslipresidenten Arvid Horn såsom landtmarskalk presiderade i sekreta utskottet och till vårt politiska lifs stora båtnad bildade en föreningspunkt mellan regering och riksdag. Ett behof i denna riktning är det väl, som skapat de parlamentariska kommittéerna, i hvilka regeringen vinner utskottskoryféernas medverkan till en reform mot att dessa fått se korten på bordet och eventuellt själfva supplera med sina synpunkter.

Erik Gustaf Boström, den man som mer än någon annan utbildad denna form af parlamentarism, har oförtydligt visat, att denna specifikt svenska parlamentarism ännu den dag som i dag är tillåter en betydlig nationell kraftutveckling och äfven en ledande regering i växelverkan med riksdagen. En dyliks uppkomst befrämjas icke minst af den svenska riksdagens goda vana att visserligen tillåta sig ett obegränsadt initiativ, men öfverlåta åt regeringen att sätta form på uppslagen.

Boströms regemente visar, att det är möjligt att regera på svenskt sätt i Sverige. Hur man kan vinna tilltro för ett motsatt påstående så kort efteråt, är svårt att förklara med annat än den mänskliga ofullkomligheten. Var det något fel med det hela, så berodde det icke på maktlöshet, utan på den makthafvandes begränsning, som lät makten blifva sitt eget mål och icke satte in den på nationens stora uppgifter, utan plottrade bort den på småsaker.

Men Boström har bildat skola i konsten att regera, och efter hans metoder kommer det att regeras, vare sig man vill eller ej, den närmaste tiden framåt. En kanske lika viktig, men eftersom den ej skedde med det officiella rådgifvarkallets pomp, mindre uppmärksammas företeelse, är Christian Lundeborgs »älskvärda och handfasta» utskottsledning.

I vårt andra sätt för samlandet af en enhetlig statsvilja böjer sig verkligen den ena kammaren, men icke som i England öfverhuset efter konjunkturpolitiska grunder, hvarigenom statslifvet får karaktären af intermittenta kriser, utan genom ett ärligt skiljenämndsöfverförande. Såsom sådant måste nämligen våra gemensamma voteringar fattas, om man ser dem i sin historiska utveckling i samband med sina föregångare, voteringarna i förstärkt utskott. Den rättsliga förutsättningen för det hela kan icke vara någon annan än, att den myndighet, som sliter tvisten, skall vara så pass allsidigt sammanfatt, att ett rättvist, icke ett godtyckligt afgörande är

garanteradt. Därur far proportionalisternas kraf på en *allsidig* sammansättning af Riksdagen ideell hemul.

Mellan regering och riksdag finnes ingen annan utväg till enighet anvisad än öfvertygelsens väg enligt sakens egen natur, men *faktiskt* har regeringen i gemensamma voteringen ett medel, hvarigenom den i längden med tillhjälp af den villigare delen af folkrepresentationen torde kunna tvinga den andra, när den har en upplust nationell opinion bakom ryggen.

Öfverhuvud taget blir vårt resultat, att det svenska statsskicket inom sig själf har resurser till ett kraftigt regemente utan den britiska parlamentarismens lapp på vårt inhemska kläde. Som en fördel i förhållande till parlamentarismen af britisk typ har vårt statsskicket den rena *konstitutionalismens* företråde, att folkrepresentationens majoritet icke såsom regeringsparti engagerar sig så kraftigt med sittande regering, att riksdagens kontrollerande uppgift måste öfverlämnas åt ett mindretal, som i realiteten först kan utöfva den i framtiden genom att själf bildande regering rifva upp föregångarnes verk.

Hvad som har brustit har varit en kraftig nationalanda, men icke legat i statsskicket, ehuru detta länge haft en uppgift, arbetarklassens inordnande, liggande olöst. Detta har ju i sin mån splittrat nationen i två läger och hindrat en kraftig reformpolitik på det *sociala* området och framförallt hos arbetarne väckt misstro mot och underskattning af, hvad som gjorts. Men det är en skriande stor ensidighet att påstå, att reformarbetet legat nere, därför att det, som gjorts, ej varit öfvervägande *sociala* reformer, som en lång tid ensamma varit på modet. Men de *nationella* reformer, som gjordes, underskattades af folket, emedan det icke på detta område hade den friska målmedvetenhet, som är den rätta nationella samlingen. Men reformerna ha dock i detta afseende oafflåligt verkat välgörande, så att denna bristande bakgrund för reformarbetet numera efter de se-

naste händelserna torde vara undanröjd och misstron och missmodet viket. Bara inga utländska kvacksalvarkurer, så skall vår historiska författning visa sig god nog i det nya Sveriges tjänst som i det gamlas.

IV.

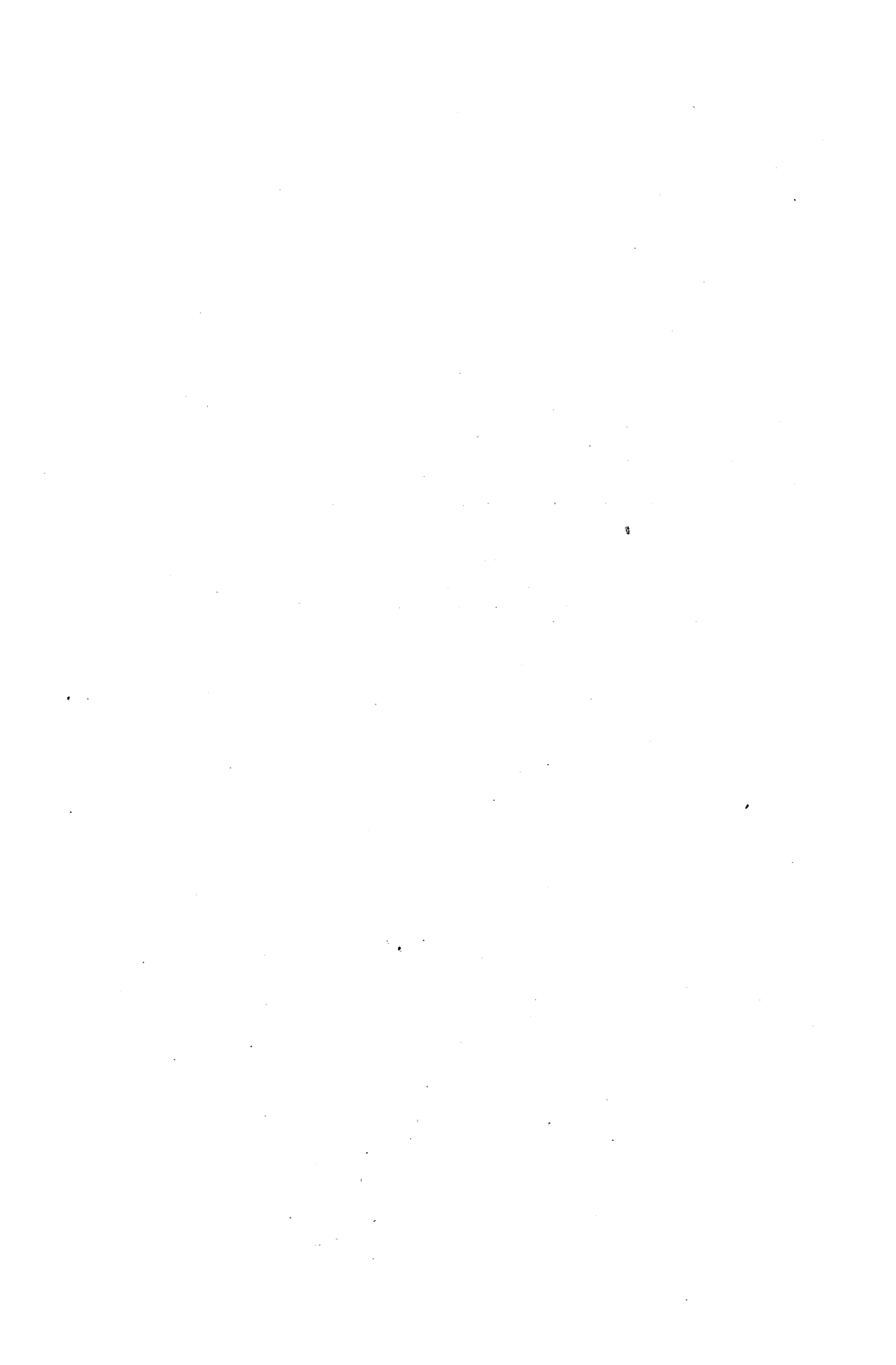
»FÖRSTAKAMMARGÄRNINGAR»

ELLER

NATIONELL FRAMSTEGSPOLITIK.

» -- vårt Sverige murat från grund och till tak»
(*Snoilsky.*)

Skyddspolitik.

»Vi reda för landet den närande saft,
vi föda det, brödet är vart.»

(Geijer: »Odalbonden».)

Det 19:e århundradet är liberalismens äfven i vårt politiska lif. Detta påstående kan synas hårdt för mången rättrogen liberal af den parlamentariska typen, som suckande säger sig själf, att ju ändå ingen gång under hela århundradet det liberala *partiet* genom en *parlamentarisk ministär* innehaft makten.

Ur den *personliga* makt- och verksamhetslustens synpunkt har det således stått illa till med liberalismen under det gångna århundradet, icke minst på grund af de liberala personligheternas egen skuld, som drefvo en politik t. ex. i fråga om så viktiga intressen som utrikespolitik och försvar, sådan att den från synpunkten af de verkliga samhällsuppgifternas lösning måste, om den ock kunde i någon mån ha stöd i vissa partidogmer, betecknas med det tyvärr allt för sent uppfunna namnet okynnespolitik. Man kan beklaga denna vänsterns politiska själfstympning icke bara för fosterlandets förluster på denna »visnepolitik», utan äfven för förlusten af de personliga krafter, som utnötte sig på ofruktbart käbbel. En S. A. Hedin t. ex. visade åtminstone i försvarsfrågan stundom, att han hade ögat uppe för rikspolitiska synpunkter.

Men ur *ideernas* synpunkt har liberalismen behärskat 19:e århundradets svenska utveckling och denna utveckling har varit en oafbruten följd af nederlag för den konservatism, som velat häfda vår nationella egenarts rätt gentemot liberal nivellering. Den inventering af liberal och konservativ åskådning, som vetenskapen i våra dagar företagit hos dessa åskådningars typiska representanter Richert och Järta, bekräftar detta visande, huru så godt som allt af det, den förre kämpade för, slagit igenom, under det nästan intet af det, den senare försvarade, bevarats. Upphäfandet af handtverkets organisation i skråväsendet 1846, brytandet med skyddstullsystemet 1854, den nya strafflagen af 1864 och R. O. af 1866 beteckna lika många segrar för liberalismen och nederlag för konservativa ideer, hvarvid nederlaget mindre ligger i öfvervinnandet af reformmotståndet än i den *individualistiska* riktning, som reformerna togo.

Det är denna individualistiska anda, som genomträngt hela vårt statslif och skapat den brist på kontinuitet med det förflutna, hvarunder vårt politiska lif nu lider, brist på medveten kontinuitet nämligen, ty på djupet finnes den kvar i sådana saker som den gamla ståndsprincipens fortlefvande i landtmannapartiet och nydanande kraft i arbetarerörelsen, samt i den »fria» gesällandans och bönhasjaktens renässans i de moderna fackföreningarne. Men denna »konservativa» *verklighet* laborerar hittills ohjälpligt med liberala *idéer*, en motsats mellan idé och verklighet, som icke minst har skulden till den känsla af otrefnad, som länge varit en irrationell faktor att räkna med i svensk politik.

Denna motsats mellan teori och praxis är det, som orsakat, att arbetarpartiet, hvilket just genom sin skarpt utpräglade ståndsansa gör en motvikt i representationen af andra berättigade intressen nödvändig, just i stil med den gamla svenska uppfattningen om folkviljan såsom sammansatt af samtliga ständers, att detta arbetareparti såsom utslag af klassegoism bekämpat det beskedliga

krafvet på skydd för böndernas och medelklassens representation i Andra kammaren.

Just i utplånandet ur den skrifna författningen af ståndstanken, den rättsidé, hvori ligger, att ett klassintresse bör få göra sig gällande i det offentliga, så långt dess hopsummerade privata intressen utgöra ett allmänt (t. ex. böndernas privata intressen för såvidt de utgöra modernäringen jordbrukets), låg det ödesdigra i 1866 års reform. Den brytning med vår författnings historiska grund, som ligger häri, har gjort bevarandet vid nu förestående förändring af de praktiska garantier mot massväldet, tvåkammersystemet och representation för minoriteten i Andra kammaren, som genom De Geers fördomsfrihet vanns, till en så svår uppgift.

Mot denna bakgrund af de liberala ideernas segrar kring seklets midt måste den högerrörelse ses, som mot slutet af 19:e århundradet införde »det nya systemet» i Sveriges politiska lif. En dylik uppfattning har liberalismen själf erkänt genom talet om tullreaktionen. Det är först på det yttersta i dessa dagar, då man hoppades, att ministären Staaff skulle göra den liberala sekten till en »ecclesia triumphans», som man sökte göra sig urarfva från sin politiska förtid genom att framställa den föregående liberalismen som en martyrkyrka. När man spekulerade i löften om upphäfvandet af »regeringslösheten», ville man icke erinra sig, att det var under det de liberala ideerna arbetade på samhällets atomisering, den vuxit fram. Och dock har det ej varit så farligt med regeringslösheten, som man velat låta förmoda. Den liberala negativiteten har visserligen kunnat försvaga nationens handlingskraft i vissa afgörande ögonblick och därigenom påfört nationen förödmjukelser, men man har icke kunnat hindra ett reformarbete i syfte att stärka denna nationella handlingskraft att bryta igenom under växande anslutning från nationens bildade klasser, samtidigt som de berättigade liberala krafven i synnerhet de sociala allt mer och

mer inpräglats i det nationella medvetandet såsom oundgängliga momenter i en nationell samling. Hvad liberalismen ytterligare har kunnat göra är att med sin ättiksuras kritik i det längsta beröfva folket så godt som all den glädje det helt naturligt borde hafva haft af de icke oväsentliga framstegen och därigenom låta vårt nationella lif gå miste om det krafttillskott, den kunnat medföra.

Liberalismens misshumör är kanske förklarligt. Dess ännu af representationsförändringens författningspolitiska skrofmål behagligt mätte politici hade inrättat sig som beati possidentes inom 1866 års ram. Vårt politiska lif låg tvifvelsutan för herrar demokrater af 1848 såsom en väl banad utförsbacke, hvilken man kunde i de partiella strecksänkningarnes jämna lunk bege sig utför, tills man befann sig nere i den fulländade demokratiens lustgård.

Men så stördes idyllen; kan man undra, om vänstern tappade humöret? Konservatismen stod upp i ny form, en nykonservatism så god som någon annan.

Tiden hade gått ifrån liberalismen, hade gått en annan väg, än dess dogmer utstakade. Frihandeln, Manchesterteorien, denna liberalismens yppersta blomma, som gaf den svage frihet att konkurreras ihjäl af den starke, hade sett sin glänsperiod; nu kom återslaget. Europas jordbruk, som lefvat högt under frihandeln på att föda det till industrialism öfvergångna England, fick, när samfärdselns tidelvarf utvecklade sina resurser tillräckligt, en konkurrent i Amerika. Spannmålsprisens fall medförde 80-talets jordbrukskris, som den industriellt och finansiellt efterblifna kontinenten ej hade den engelska folkhushållningens rygg att bära, och som därför verkade på helt annat sätt än det engelska jordbrukets »naturnödvändiga» absorption genom industrien. Den naturliga utvecklingen hade väl blifvit en allmän öfvergång till industrialism, där sådan var möjlig och öfverallt annorstädes nationalekonomisk vanmakt.

Men mänsklighetens store ha förmågan att sätta in nya faktorer i utvecklingen, som jämte de förut befintliga »naturligt» ge ett annat resultat, än dessa ensamma skulle åstadkommit. Och så nu. Bismarek, den forne junkern och jordbrukaren, satte in sin kraft på att vända händelsernas hjul, som rullade rakt emot tyska rikets absoluta industrialisering, och rikta in det på målet agrar- och industristat. Medlet var skyddstull för jordbruket och till ersättning för fördrjade lifsmedel tullskydd äfven för industrien.

Snart stod rundt hela kontinenten tullmur vid tullmur — England hade sitt särskilda problem, dess industri, sjöfart och penningemakt satte det i stånd att importera lifsmedel utan ruin. Merkantilismens idé om staten som organiserande nationens ekonomiska lif efter det allmännas syften den individuella friheten till trots, stod åter stark som om aldrig Richard Cobden lefvat. Men o ve! Det var första bräckan i liberalismens individualistiska samhällsteori och det visade sig, att de liberale statsmännen icke kunde vända utvecklingen som Bismarek.

Och nu kom liberalismens stora misräkning hos oss. Bönderna vände i kampen för sin ekonomiska tillvaro liberalismen ryggen och slöto trots dess varningar förbund med de liberales strykpojkar, de konservative godsägarna, och som tredje man i förbundet kom den unga svenska industrien. Första kammaren ränsades så småningom från den frihandelsvänliga storbyråkratien med dess formella bildning och oratoriska talanger, hvilkas saknad kom liberalismens präss att vid hvarje manfall utstöta ett ramaskri om kammarens »sjunkande nivå». En klagan, hvars tomhet är så stor, att t. o. m. Första kammarens officielle anklagare från vänsterhåll i sina »Förstakammargärningar» icke låtit den göra sällskap med tullförsvär, militarism och annan gammal skåpmat, som gladeligen serverades herrar libe-

raler och af dem utan protest förtärdes, äfven efter det försvarsnihilismen upphört att vara ortodox liberalism.

Egentliga felet med desse herrar af den »sjunkande nivån» var väl egentligen, att de förstodo så bra att ta bönder och till på köpet att ta bönderna ifrån liberalismen. Orsaken var väl, att dessa män — en Erik Gustaf Boström är typisk — utan några byråkratiska fasoner i all enkelhet vädjade till det för alla näringsidkare gemensamma skyddsintresset.

Så konstituerades under slutet af 80- och början af 90-talet den tullskyddsmajoritet ur båda kamrarne, som med gemensamma voteringens säkra stöd, det moment i svenska riksdagens organisation, som i vissa fall gör den till en enkammarrepresentation, gjorde skyddssystemet till »status quo» i tullfrågan, hvilket till slut äfven principiella frihandlare — de praktiske började försvinna — med hand och mun måste lofva att icke rubba, om de skulle ha någon utsikt att komma in i riksdagen. 1888 inledes denna utveckling genom spannmålstullarnes införande och efter 1892 års återslag genom tullnedsättningarne inför dyrtid är den i 1895 års »tullukas» fullbordad.

Numera torde icke tullvännerna behöfva frukta något återslag inom afsevärd tid utom måhända som följd af ett våldsamt radikalt-socialistiskt genombrott, ty tullsystemet uppbäres af landets allmänna mening, sådan den delas af alla samhällsklasser utom de socialdemokratiskt dominerade arbetarne, hvilkas klassmedvetenhet ännu står litet på sidan af opinionen hos samhället i allmänhet.

Det främsta argumentet mot tullen, »svälttullar», d. v. s. farhågan, att arbetareklassens läge skulle försämras genom ökade lifsmedelspriser, har förlorat all mening, sedan det visat sig, att arbetareklassen genom sina organisationer är i stånd att tillkämpa sig en del af nationalinkomsten, stor nog att uppväga tullarne och mer till.

Den offentliga meningen har icke direkt kapitulerat inför tullarne. Teoretiska frihandlare skulle väl många förklara sig vara, om man komme att tala med dem om något så förlegadt som tullfrågan. Men allteftersom det släkte åldras och försvinner, som var med i den ekonomiska individualismens glansdagar, förlora frihandelsargumenten i resonans.

Den individualistiska åskådningens bakgrund saknas. Härvidlag har en annan tysk strömning, Bismarcks *socialpolitik*, som mötts med en engelsk strömning, tradesunionismen, gjort sitt till. Man kräver skydd för arbetaren äfven med inskränknings i hans egen frihet att sälja sin arbetskraft och i arbetsgifvarens lofliga näring. Häriifrån är steget ej långt till skydd för *arbetet*, näringen, som ger arbetaren arbete och bröd. Konsekvensen är ej ännu dragen ända till protektionism, en sådan är ju ej logiskt gifven annat än under vissa historiska förutsättningar, men den torde åtminstone ha så pass makt öfver sinnena, att den minskar oppositionen mot tullarne.

Men i andra fall har den redan verkat. I malmexportfrågan ha protektionisterna fått socialisterna med sig i kampen för bevarandet af landets naturtillgångar. Och i frågan om bevarandet af Norrlands bondestånd har hela nationen, liberalismen inbegripen, samlats i en åskådning, som, uttalad af Staaff i det af oss redan anförda inlägget i debatten i Norrlandsfrågan, ganska väl öfverensstämmer med Hans Järtas åsikt, att skyddandet af äganderätten *icke* är statens allra högsta uppgift, som ej kan få vika för någon högre, men däremot kommer den liberale lärofadern J. G. Richerts ord på skam, att icke *han* »blefve den som tillstyrkte en lag, som förnekade den rike att köpa så stora jordstycken, han kunde hafva lust att slå under sig».

Nu torde den rörelse, som kan komma under begreppet skyddssystem, skyddspolitik i vidsträcktaste mening, vara oemotståndligt i anmarsch. Sverige åt sven-

skarne, köp svenska varor och de andra förhatliga protektionistiska slagorden uttrycka numera *allas* mening, Man börjar inse, att det för liberalismens ideologer förhatliga förvärfvsproblemet *måste* lösas såsom villkor för att vi skola kunna göra något för våra sociala och andra idealer. Protektionisten Fahlbeck fann det lyckliga, oanstötliga namnet handelspolitik. En handelspolitik med ett handelsdepartement som högsta ledning, organiserande rikets näringslif, är nu tidens lösning. Organisationer skall ske dels genom statsunderstödda institutioner, exportföreningen med dess handelsstipendiater, handelskamrar o. d. eller genom statens egna organ t. ex. den omorganiserade diplomaten och konsulatväsendet. Subventionerade ångbåtslinjer, den svenska frihandels skräck, ha vi fått och i allmänhet krafvet på en samfärdselpolitik. Inlandsbanepolitiken med dess uppgifter att ekonomiskt återeröfra våra egna gränsbygder från Norge är ju ett annat led i samma strömning, och i det efter sista tyska handelstraktaten ställda krafvet på en tekniskt förbättrad tulltaxa sticker ju protektionismens tullkrigs politik (såsom all krigsberedskap medel till att få fred) fram på ett sätt, som borde komma gamla frihandlare att vrida sig af skräck.

Det torde alltså visa sig, att den tullpolitik, som den protektionistiska »klassriksdagen» på sin tid skenbart påtvang nationen, i själfva verket banat vägen för en icke oväsentlig nationell samling på detta område, där således vårt gamla riksdagsskick visat sig vara ett nog så smidigt redskap för en sådan. De utskrikna förstakammarmännen och bönderna synas härvidlag ha fått nationen med sig på ett sätt, som knappast kunde anas.

Äfven på ett annat område har »det nya systemet», som det döptes till i den liberala prässen troligen efter Björnssons liknämnda teaterpjäs, slagit igenom och från partisak blifvit folksak oppositionen till trots.

Försvar.

»Vi vilja blifva en örn som törs tryggt hvila i
eget rede.
Vi vilja blifva ett folk som hörs den dag, det
ryter i vrede.»

[Ur cykeln »Ett Folk» af Verner v. Heidenstam.]

»Försvarsnit eller militarism» skulle man ju efter kändt mönster kunnat öfverskrifva detta kapitel.

Men vänstern plär ju numera i regel låta sin gamla käpphäst, påståendet, att »Första Kammarens» försvarsnit blott hade till uppgift att genom behofvet af ökade inkomster »fastläsa tullarne» — »tullförsvar» var ju det läckra uttrycket —, stå stilla i »Pegasernas stall». Må vi hoppas, att han må ha somnat in för evigt, vänsterns — hm — »besinningsfullhet» i fråga om försvaret. Man borde känna sig säker efter det hr Staaff tvänne gånger, i Karlstad och vid framläggandet af den Tingstenska försvarsbudgeten, till synes ohjälpligt komprometterat vänstern med våra nationella uppgifter. Men vänstern och föregående...?

Därför kunna vi här icke alldeles underlåta att lyfta på den glömskans slöja, som kläder vänstern så utmärkt vid dess förmälning med den nationella samlingen. Men det gäller icke att anklaga vänstern, utan att försvara motpartens anspråk på rätt att göra sina synpunkter gällande inom vårt statslif, då just han inom detta länge fått ensam uppbära vissa riksintressen. Detta »monopol» har icke varit af de svenska högerpartierna eftersträfvadt. De kunna tvärtom räkna som sin största framgång att ha fått vänstern med på uppgiften åtminstone principiellt. Men förra årets riksdag visar, att högern fortfarande kan ha en uppgift att styrka vänstern, dess nationella flygel, på den nya vägen, så att det icke genom de obotfärdige inom partiet må bli ett på stället marsch.

Försvarsfrågan hade redan klappat på dörrarne till den gamla representationen, varit föremål för komité-

arbete o. s. v., men hänvisades af de sina sista andedrag dragande riksens ständer till den nya representationen. Redan dennas första riksdag fick att dragas med den eller rättare ryckte initiativet ur den dröjande regeringens händer genom ett utskott.

Men trots denna ungdomliga otålighet från den nya representationens sida fick försvarsfrågan vänta i ett kvarts sekel, innan den tog något afgörande steg framåt. Detta steg uttogs vid urtima riksdagen 1892. Ända hittills, om man frånräknar Themptanders lilla kompromiss, hade krafvet på ökade värnpliktsöfningar mötts af riksdagens landtmän med krafvet på afskaffandet af indelningsverket, jordens särskilda försvarsbörda, som ju ursprungligen åtagits såsom ersättning för en äldre form af värnplikt, utskrifningen. Billigheten i detta kraf kunde väl näppeligen bestridas, men då å andra sidan det svenska folket icke, såsom förkastandet af 1875 års härordningsförslag visade, var beredt att underkasta sig en värnpliktsbörda, stor nog att göra en särskild stam af yrkessoldater umbärlig, kom försvarsfrågan in i en återvändsgränd. Landtmannapartiets motförslag att ersätta den indelta stammen med en värfvad kunde nämligen ej accepteras af regeringen och erfarenheten med rekryteringssvårigheterna i dessa tider ha ådagalagt, att man hade rätt i sin farhåga för att en värfvad armé till stor del blefve en armé på papperet. Till råga på allt visade det sig, när landtmannapartiets synpunkter kommo till synes vid konungens rådsbord, att landtmännens djupa led icke voro böjda att inlösa ens sina egna ledares växlar i fråga om den ökade öfningstid, som skulle följa af en härordning med värfvad stam. Under inflytande af den liberala prässen som tillskyndare med dess fantastiska sympatier för milissystem och folkbeväpning à la Schweiz eller à la Garibaldi, gled vår ärorika svenska allmoge in i en ställning, som *praktiskt taget* resulterade i hvad dess gamle gynnare de Geer betecknade som försvarsvägran.

Ur detta dödvatten fördes försvarsfrågan genom det nya systemets allians mellan Första kammaren och de af protektionismen attraherade bönderna i den Andra. Dessa senare tillika med försvarsvänliga stadsrepresentanter bildade majoritet i Andra kammaren för urtimans lösning, det första stora steget på värnpliktens väg genom de 90 dagarne och sammanjämkandet af de militära krafven med böndernas kraf på rättvisa genom bibehållandet af indelningsverket som rekryteringsskyldighet i samband med dess upphäfvande såsom *grundskatt* genom den ekonomiska rekryteringstungans läggande på staten.

Man har klandrat urtimareformen som ett spegelfäkeri — i statsrådet Rappes tal lyser dock *tydligt* igenom, att den rena värnplikten var det bästa, som icke fick vara fiende till det goda — men otvifvelaktigt torde vara, oafsedt värdet af 1892 års härordning, som nu endast har historiskt intresse, att genom urtima riksdagen togs det första och svåraste steget i riktning mot vårt försvars byggande på allmänna värnplikten, ett steg som 1901 drog det andra med sig, så att vi nu äga ett värnpliktssystem.

Hvar var liberalismen denna gång?

På den gammallandtmannapartistiska sidan, som fortfarande ville upplösa den gamla indelningsverksgrunden utan att bjuda den hela värnplikten i stället. Liberalismens sympatier för detta voro tvifvelsutan betingade af en krokbenspolitik, som man näppeligen alltid bemödade sig att dölja (jag erinrar bara om det typiska på den tiden berömda uttrycket om en tufva, som en liberal korrespondent till en landsortstidning hoppades skulle stjälpas urtimans lass o. d.) Man ville icke låta regeringen ha kvar den äfven efter grundskatteafskrifningen för allmogen obekväma rekryteringsskyldigheten för att med den — som man trodde — byta till sig den rena värnplikten efter militära fordringar.

Men äfven på andra militära behofs tillgodoseende

verkade det nya systemets genombrott befruktande. »Tullmillionerna» i statskassan i förening med lättandet af jordbrukets betryck gjorde riksdagsbönderna villigare i att bevilja militära anslag och gaf landtmännen en fosterländsk schwung, som de under den betänksamme Karl Ifvarsson saknat. På detta sätt kom det i gång ett målmedvetet samarbete mellan riksdagen och krigsstyrelsen, som gjorde, att den senare kunde sätta sig målet före att redan i fred förbereda åtgärder för att skaffa oss en krigsduglig armé, ej lämna detta åt Guds försyn. Så började man tillgodose systematiskt alla dess prosaiska krigsbehof, förråd, ammunition o. d. som gjort att man betecknat krig som en fråga om pengar, pengar, pengar och det principiella krönet på denna offervillighet, blef en välbehöflig rekvisitionslag. Den andeligen storvuxne landtmannahöfdingen A. P. Danielsson gaf vanligen lösen för detta i sin kärfva vältalighet, som ofta påminde om den svenske bondens urbild — Gustaf Wasa.

På detta sätt fick Sverige äfven ett *befästningssystem*. Karlsborg, Vaxholm, Oscar-Fredriksborg, Karlskrona och Tingstäde fördes med stora steg mot sin fullbordan. Göteborgs sjöbefästning och Boden påbörjades. Armén omväpnades, infanteriet i två omgångar och artilleriets omväpning påbörjades. Hvar var liberalismen under allt detta? Ständigt — det torde den i tysthet själf medgifva och har i Bodenfrågan i gärning visat — på den orätta sidan. Det torde icke — bevisen ligga ju för öppen dag i riksdagsprotokollen, hvilken märkelig ökad kraft liberalismen skulle få, om de kunde utplånas — torde icke finnas ett enda afgörande steg, som tagits vid uppbyggandet af vårt nya försvarssystem, utan att liberalismen och dess präss stått emot, varnande för slöseri och militarism. Och nu torde ingen redlig och klarsynt svensk man trots enskilda misstag vilja ha det gjorda ogjordt, intet arbete här på jorden är ofelbart.

Likaledes med flottan. 1887 kom vår första pan-

sarbbåt, men den hade nog fått vänta på sällskap om ej det nya systemets friska försvarsvind kommit emellan; 1889, det nya systemets andra år, beviljades vår andra pansarbbåt. Betecknande är den liberala »försvarsvännen» Mankells misslyckade försök att taga löfte af sjöministern, att den ej skulle följas af krafvet på flere. Naturligtvis hade herr Mankell liksom alla de andra liberala amatörerna i vår försvarsfråga sitt särskilda försvarssystem äfven till sjös, som partout måste drifvas igenom trots fackmännens åsikt och äfven kunde vara bra att hindra militarism d. v. s. det verkliga under ansvar bedrifna försvarsarbetet. 1891 följde den 3:e pansarbbåten och 1894 kom den 4:e, man hade således kommit upp till en pansarbbåt hvartannat år, en regelbundenhet, som till slut kom regeringen att hoppas på ett fast nybyggnadsanslag på 2½ millioner, hvilket likväl kom på skam. De förskräckliga planerna om ett 40 millionlån till sjöförsvaret motades, icke minst emedan försvarsvännerna själfva funno, att de kunde komma långt nog på den vanliga anslagsvägen. Men 1896 fick man igenom 2 pansarbbåtar, och när 1899 regeringen nöjt sig med att begära anslag till ombyggnad af två gamla pansarbbåtar, genomdrefvo *motionärer i Första kammaren* i gemensam votering därutöfver tre *nya*. Detta kan betecknas som en vändpunkt i vår försvarspolitik. Icke nog med att vi kunde hoppas på en modern flotta, vi började nu *äga* en.

Och det var icke utan att detta satte frukt i ökad själfkänsla hos svenska folket på ett sätt, som gjorde försvaret populärt. Det nya systemets försvarspolitik hade slagit igenom i folkmedvetandet. Den började mot slutet af 90-talet få »en god präss» äfven hos liberalerna, fastän desse i allmänhet talade försvarsvänligt varnande vid hvarje åtgärd och gillade efteråt.

1897 års Stockholmsutställning visade svenska folket icke minst genom främlingars bifall, att det betydde något äfven i sin fredliga gärning och det svenska folket

stod för ett ögonblick samladt i glädjen af att äga ett fädernesland och känslan af, att det var något värdt.

Mot denna bakgrund af nationell trygghet och arbetsglädje uppstod på nytt den fosterländska sången. En svensk skald af rang sjöng icke längre hånande »stormaktsdrömmar under pickelhufva», utan hjudande vår stormaktsdröm vakna och en ärlig soldatsång, hvarur de ord som bilda mottot på denna afdelning tagits.

Det kanske sålunda ändå är något samband mellan denna fosterländska stämning, som på det yttersta i dessa dagar tagit den nationella samlingens namn, och det nya systemets prosaiska, mjöldammiga försvarspolitik. Desse Första kammarens »tullpatroner», som sten för sten byggt upp vårt försvar, kanske ha lika rätt att tala om nationell samling ändå som dessa liberaler, som stretat emot, och dessa arbetare, som nyss otåligt förnekade, att de hade ett fädernesland.

»Tullförsvaret» häfdade sig till slut, det var den flotta, det skapat, som enligt en af de norske 7 juni-männens egen utsago i särskild mån gjorde norrmännen eftergifna under Karlstadsdagarne, som visade, att trots all ömklig svaghet vi ändå när »vi vilja» kunna »blifva ett folk, som hörs den dag det ryter i vrede». Jag tror att litet hvar voro glada då — åt »tullförsvaret».

Det talas mycket om nationell samling och i dess namn kräfves den svenska högerns abdikation i form af de maktfaktorers, Första kammaren och hemmansägarnes, som hittills representerat dess politiska maktställning. Den förras förödmjukande eftersträfvar man öppet i demokratiens namn. De senare, som ej kunna angripas i det öppet, vill man förråda medelst kysande.

Men en nationell samling får ej vinnas medelst uppoffring af öfvertygelser. Vänstern är ej beredd att uppoffra sina. Och *det nationella befrämjas ej genom att de elementer, som hittills burit de nationella sträfvandens tunga och hetta, undertryckas till förmån för dem, som,*

hvilka andra förtjänster de än må ha, arbetat emot de förras nationella sträfvan.

Den enda nationella samling som kan vinnas och bör eftersträvas är den, att folket i sina inre strider fasthåller, hvad som är de oundgängliga villkoren för, att dessa strider icke skola spränga statens ram. Denna samling, där den gått förlorad, återfinner folket bäst, om det ser utöfver sig själf till sina yttre uppgifter, som ifall de ej skamligt svikas, af sig själfva lyfta det utöfver partiskrankorna. Härifrån bör det kunna föra hem till partistriderna en viss lojalitet, som låter dessa föras inom vissa gränser, framförallt rättsordningens.

Denna trumpna, tigande och negativa nationella samling kan synas prosaisk nog gentemot den, den nationella hänförelsens, som folken få en gång hvart hundra år. Denna senare kommer som en skänk af gynnsamma omständigheter, såsom en belöning för troget arbete, ej som resultat af något eftersträfvande, hvilket i själfva verket endast vore en form af nationell stämningssjukt och njutningslystnad.

Det andra slaget af nationell samling kan uträtta stora ting trots stridens skärpa och trots missnöjdes bitterhet mot strame »maktägande», som ej vilja lämna ifrån sig det inflytande, de mena sig utöfva ej ensamt för sin egen skull.

På makten af en dylik det *tysta* samtyckets nationella samling ha vi hoppgifvande exempel i 1901 års härordningsreform, då svenska folket onödigt af annat än sitt nationella medvetande, icke efter svåra nederlag, utan efter öfver 80-årig fred kröp in i den allmänna värnplikens obekväma knektröja.

Icke som om det parlamentariska skådespelet var uppbyggligt. Man prutade in i det sista, och när man till slut vann det mesta, så måste detta drivas igenom som en partisak af »det nya systemets» majoritet i bägge kamrarne.

Det liberala *partiet* såsom sådant svek (om än en-

skilde med S. A. Hedin i spetsen hedrade sig). Det ville ha uppskof för att kunna sälja fosterlandets trygghet för accepterandet af dess eget program i rösträttsfrågan. — När nu affären icke kom till stånd, har det visserligen ändå icke saknats vissa lindrigt blygsamma försök att i alla fall inkassera partivinst af resultatet af motståndarnes arbete i försvarsfrågan. 1901 års härordning drefs igenom gentemot Sixten v. Friesens officiella afslagsyrkande å partiets vägnar. Det enda positiva partiet hade att bjuda på var Staafts militieombudsman, måhända en förträfflig garanti, att vårt försvar ej blef farligt för oss, men ingen garanti för att det blef farligt för våra fiender. En broms kan vara bra att ha, men är till ingen nytta, om man ej sörjer för drifkraft. Icke håller Staaft röstade för det förslag han sökte garantien mot.

Men hvad som gjorde 1901 års beslut till en samlingsgärning, fastän det ej kunnat samla partierna, det var, att folkmedvetandet knäsatte det som sitt, som garantien för nationens trygghet.

Att härigenom en god grundval lagts för framtida svensk försvarspolitik, därför borgar icke minst den lojalt försvarsvänliga hållning, vår första vänsterminister såg sig tvungen att intaga trots sina tongifvande medlemmars minst sagdt misstänkta förtid. Och så länge de borgerliga klasserna förmå bibehålla en stark ställning inom riksdagen, torde detta resultat vara tryggadt. Ty länge torde deras majoritet i Första kammaren och deras segrar tillkämpade i gemensamma voteringen åt försvarsanslagen med däraf följande påtagliga resultat i försvarspolitiken, som utgöra dess bästa propaganda, vara en oumbärlig garanti mot försumpning och nödiga momenter i den syenske arbetarens fostran till försvarsintresse.

”Tala svenska”.

»Fördärfves jag platt, om jag viker en tum
ifrån mitt run,
om jag står där med heder och ära.»
[Ur »En envis dalkarls visa» af E. A. Karlfeldt.]

Skandinavism är ett ord, som hos det stora flertalet af Sveriges folk har en kvalmig klang. Det ger en känsla af ett attentat mot vår rätt att »vara svenske» enligt den store konungens maning, ett försök att öfvertala oss att ej vara oss själfva ungefär som, när i Dovregubbens hall man ville binda på Per Gynt trollens kännetecken svansen och genom ett litet snitt i ögat få honom till att se skeft. I det sista fallet är liknelsen slående. Skandinavismen vill tvinga oss att se skeft — ur den af svenska framgångar sårade dansk-norska nationalfåfångans synpunkt — på vår historia.

Hos en liten kvarleva har skandinavismen en bättre klang, de klänga sig med förtviflan fast vid analogien om, att de tre skandinaviska rikena skola växa samman liksom en gång Sveriges folkland och Norges fylken, obekymrade om att i förhållandet mellan de tre folken och den skandinaviska stammen utvecklingen faktiskt gått i en motsatt riktning, i det folken skiljt ut sig ur stammens abstrakta enhet liksom barnen ur familjen, och att barnens väg, när de äro vuxna, icke går tillbaka till enheten, familjen, utan till nya egna hem.

Skandinavismen är icke farlig, när den uppträder öppet med positiva kraf på försvarsförbund eller gemensam neutralisering. Genomsnittssvensken har visserligen ännu så länge för litet kännedom om de skilda uppgifterna för vår svenska oafhængighet åsyftande politik och den danska med dess revancheställning mot Tyskland och däraf föranledda sträfvan efter mestadels ryskt f. n. engelskt protektorat, det senare en sak, som skulle göra ett närmande ensamt till Norge lika betänkligt för

vårt oberoende. Men bristen på denna goda och nyttiga kunskap ersättes af en i sig själf ful sak, ett traditionellt danskhat, numera i fredligare tider försvagadt till en viss motvilja för våra snacksaligt sladdrande bröder hinsides Sundet, hvilka menige man i regel föreställa sig under lotterikollektörens eller bondfångarens typ.

Därför har genomsnittssvensken svårt att afvisa de skandinaviska argumenterna, men till handling skola de näppeligen förmå honom, i synnerhet som hans vanor ej ligga i den riktningen.

Den positiva skandinavismen är icke farlig. En stor svensk vänstertidning på västkusten hade därför så innerligen rätt, när den fritog svenska vänstern från någon innerligare andel i den. Det är icke fallet, och skälet är att detta slags skandinavism varit en dansk högerrörelse. När den danska högern mötes i sina försvarsvänliga sträfvanden af det med påvisandet af Danmarks präkära militärgeografiska och politiska läge stödda berömda argumentet: Hvad tjänar det till, så är en hänvisning till ett skandinaviskt broderskapsförbund såsom stöd för Danmarks egna ansträngningar en gärna vald utväg. Likaså har skandinavismen på 60-talet varit ett eftersökt stöd för den af byråkratien med traditioner från dansketiden stödda »europiska» (= danska) kulturens kamp i Norge mot den Björnsonska norsk-norska bondekulturen. (Man må för undvikande af misstag erinra sig, att B. B:s kamp med »maal-mændene» är en *annan* och senare historia.)

För svenska demokrater af S. A. Hedlunds slag kunde detta slags skandinavism ej ha någon lockelse. Deras skandinavism blef af en annan typ, som skulle kunna kallas den *negativa* skandinavismen. Äfven för dem var den abstrakta skandinaviska *stammen* en högsta ideell enhet, gentemot hvilken de konkreta verkligheter, som utgöras af de tre nordiska folken, te sig som nationella individualiteter af provinsnatur.

Från denna synpunkt kunde tvifvelsutän Norges

partikularistiska sträfvan betraktas med ett mildt ogillande — i teorien. Men däremot påminde danskarne om den sköna regelbundenhet, som skulle uppkomma genom att tre själfständiga och *likställda* folk inginge i den skandinaviska enheten, och dessutom var ju Norges nationella kamp hopflätad med en demokratisk böndernas kamp mot byråkratien. F. ö. fanns ju en bestämd parallelism i den danska vänsterens kamp mot Estrup och det äldre landtmannapartiets mot »kung Bergström».

Ur denna stämning härledde sig »den svenska hjälpen» åt norska vänstern i 80-talets vetostrid. Denna hjälp höll konungamakten tillbaka i språnget, så att den öfvergaf sin bundsförvandt, den norska byråkratien, åt den problematiska riksrättsrättvisan.

Häri genom förlorade byråkratien sista resten af sitt oberoende af Stortinget, och konungamakten åter sin på byråkratien stödda själfständiga maktställning inom Norge. Norges konung betydde hädanefter *intet* såsom sådan. Allt hans inflytande där berodde på att han tillika var Sveriges. Unionskonungens uppträdande till föreningens skydd tedde sig hädanefter för norrmännen såsom ingripande af »svenska hänsyn» inom norsk politik, en situation, som förde till den gamla högerens undergång och den nyas bildande på vänsternationalismens grund. 1884 lades grunden till 1905. Då skapades den parlamentariska regime, som icke tillät konungen att regera utan stortingsmajoriteten, och då slets det band mellan konungen och hans f. d. trogna ämbetsmän, som den 27 maj 1905 ställde konungen utan rådgifvare.

1884 var en spik i unionens likkista, men uppgifven var unionen icke. Detta skedde genom norska flagglagens promulgation, hvarigenom gafs prejudikat på, att Sverige icke gitte häfda sina rättskraf gentemot Norge. Naturligtvis var icke unionen härigenom rättsligen uppgifven, men svenska folket fick känslan af, att de norska anspråken icke kunde stå emot. Häri bofvar den

unionsleda, som med ens fick en så allmän utbredning hos vårt folk, så snart svenskheten i Norge började i anledning af Sveriges vägran att låta Norge tolka kommuniquén efter behag. Denna känsla tog sig t. o. m. uttryck hos riksdagens Andra kammare i motiveringen till den stora förhandlingsmotionen.

Det felaktiga förväxlandet af denna tillfälliga stämning, med hvad svenska folket innerst och djupast ville, ledde till den olyckliga passivitet, som lät ett norskt stortingsbeslut obehindradt under några minuter stryka ett streck öfver, hvad svensk politik under sekler sträfvat efter till Sveriges trygghet och nordens fred.

Den svenska liberalismen har genom sin hållning i vetostriden och flaggfrågan stor skuld i unionens undergång.

Huru förhåller det sig med Första kammaren och dess ofta utskrikna öfverhöghetsplaner? Några öfverhöghetsplaner ha från svensk sida aldrig existerat, om man skall taga detta ord för hvad det betyder. Ingen i Sveriges rike, således icke håller Första kammaren, har eftersträfvat eller velat bibehålla någon öfverhöghet öfver Norge. Det af riksdagens båda kamrar accepterade Lewenhauptska anbudet i sammansatt statsråd 1893 talar ett annat språk. Äfven hvad den yttersta högern i sista unionskommittén ville, kan i intet afscende rubriceras såsom annat än full likställighet.

Hvad normännen mena med öfverhöghetskrafvet är något annat, nämligen den svenska uppfattningen, att unionen 1813—1814 stiftades af Sverige mot Norges vilja, och att Sverige oberoende af Norges suveränitet hade rätt att försvara unionen. Denna uppfattning har varit den populära i Sverige, icke bara Första kammarens. Den har till ganska sent fått uttryck äfven i ledande vänstertidningar.

Att svenska högerns sympatier för det demokratiska föregångslandet i väster varit mera ljumma än vänsterns, inom hvilken t. ex. Karl Staaff gärna begagnat alla till-

fällen att vid lagfrågor o. d. snegla öfver till detta den advokatoriska juridikens förlofvade land, är ju ett faktum.

Detta kan gifva stöd åt försöken att beskylla Första kammaren för öfverhögghetsplaner, men icke *berättigande* åt dessa beskyllningar.

Mycket väsen har gjorts af tvångsrevisionismen 1895, men med ringa vederhäftighet i sak.

Karaktäristisk är den liberala prässens hållning till riksdagens revisionsskrifvelse. När den braktes å bane bekämpades den som krigisk, men fram på sommarens lopp användes den af samma organ såsom vapen *mot* den förment krigiska agitationen.

Att det tal om att unionsupplösning vore att föredraga framför den dåvarande unionen, som alltsedan 1902 kom till synes i högerprässen, var ytterst skadligt för unionen är otvifvelaktigt. Därigenom gaf högern uppslaget till öfvergifvandet af den ståndpunkt, att unionen måste försvaras i nödfall med våld, som vänstern åtminstone icke vågat öfvergifva hittills, ehuru man kunnat ha lust.

Frågan om det är vänsterns eller högerns politik, som förstört unionen, kan icke direkt besvaras, emedan ingendera helt varit rådande. Men frågar man, hvilken-dera som kunnat rädda unionen, så svaras obetingadt högerns. *Nu* måtte man väl kunna inse, att efter 1884 den norska vänstern icke frivilligt låtit häjda sig, förrän den i självständighetens namn bortslitit hvarje band på Norge, som gjort unionen effektiv, äfven om det motsvarats af liknande svenska förpliktelse.

Den enda möjliga vägen att rädda unionen hade varit en politik, som af hänsyn till Sveriges eget samvete och opinionen i Europa gått med på full likställighet, hvilket ju skedde, men icke under andra än unionen betryggande former, hvilka framtvingats genom ett orubbligt fasthållande med alla rättsliga medel vid status quo, tills Norge på laglig väg fått den ändrad. En sådan politik hade samlat svenska folket, den hade fått under-

stöd af det Europa, som »ej tycker om förändringar», medan detta, när vi släppt status quo, vände sig emot oss. Den hade f. ö. fått det bästa stödet i norrmännens hysteriskt uppjagade nationalkaraktär, som innerst ej begär bättre än att få böja sig under en stark vilja såsom Michelsens exempel och exemplet af det norska tillbakatåget 1895, så snart Sverige morskade sig, visar. Hvarje kännare af Norges historia under de sista hundra åren skall ge mig rätt häri, de norske af lätt begripliga skäl stillatigande.

Så hade den svenska politiken blifvit, om högern fått råda, men vänstern har hindrat det och betagit fastheten i vår politik genom sitt ständiga sneglande efter något kryphål, hvarigenom man kunde slippa ifrån att ge de kära norska bröderna rent besked. Så ha de misstänkliggjort Första kammaren hos norrmännen och svenska folket med beskyllningen för öfverhöghetsplaner, som icke förefunnos eller, om man tar det i den oegentliga betydelsen, liberalerna själfva enligt egen uppgift delade.

Detta kände folket ett ögonblick vid den stora brytningen 1905. Många öppna vänsteromvändelser äro en följd af detta erkännande. Den tvångspolitik, som Första kammaren beskylles för hos norskarne och våra egna hemmanorskar, var då hela svenska folkets önskan. Symptomatiskt i detta fall är ju, att de norske journalisterne vid ankomsten till Karlstad funno till sin förvåning de svenske arbetarne lika krigiskt stämda som herrarne. Så var det, och om motsatsen skenbart visat sig i början af sommaren, beror det på, att de båda vänstermaskinerierna, liberalernas och socialdemokraternas, arbetat, ledda af vanda händer.

Däraf de socialistiska skandalerna på våra gator, däraf det passiva motståndet i riksdagen, hvarför våra vänstermän få så goda betyg i de norska uttalandena i Stortinget och memoarerna.

Men den samling, som blef af med enskilda vän-

stermäns hjälp, den var en samling i högerns, om man så vill, Första kammarens anda. Tror man, att liberalismen, om den *vågat låta bli*, skulle gått med på att sätta makt bakom orden gentemot de kära norrmännen? Liberalismens ståndpunkt representerades typiskt af Fridtjuv Berg och David Bergström, som öppet uttalade sig emot makt bakom ordet. De vänstermän — och de funnos — som handlade annorlunda, handlade som ärlige svenske män, men icke efter vänsterns traditioner.

Kanske skall kring dem ett nationellt vänsterparti kristallisera ut sig. Men då kommer detta liksom hela vår nationella utveckling efter 1905 att stå i tecknet af Första kammarens unionspolitik. Endast den har — det vare dess heder, om än den politiska visdomen å sina håll där kunnat vara större, — med full konsekvens talat svenska, medan vi alla andra halft om halft pratat skandinaviska.

Efter Karlstad är detta förbi. Det goda har Karlstad haft med sig, att hela Sveriges folk i sin norska politik se'n dess inför Norge står som Första kammarens »medbrottlingar». Vägen till våra politiska fiender för våra hemmanorskar är nu afskuren. Det visade riksdagens hållning vid upphäfvandet af norrmännens unionella extraförmåner.

Detta har i själfva verket gått in i folkmedvetandet. Den, som jämför, huru Första kammaren behandlas nu äfven i dessa kristider gentemot några år förut, måste få det intrycket att tonen blifvit en annan. Man vill visserligen vingklippa den, men det är inte utan, att man *ber* den i artiga ordalag måka åt sig. Det har ändå gått in i medvetandet, att Första kammaren fyllt en politisk uppgift under de sista decennierna, fastän man af partitaktiska skäl ej öppet vill erkänna det.

»Klasspolitik».

»Let at lyfte, tungt at bæere».

(Ibsen i Brand.)

Klasspolitik är ett omdöme, hvarunder helt frankt hela det nya systemets politik inneslutes. Det var tullfrågan, som gaf Första kammaren dess »elaka rykte», hvarunder väl äfven bönderna i Andra kammaren voro inneslutna till en början, åtminstone det protektionistiska nya landtmannapartiet. Efter bägge landtmannapartiens sammanslagning har det blifvit något annorlunda ljud i skällan. Mot sammanslagna landtmannapartiet har man icke haft fullt så mycket att säga, fastän det öfvertagit nya landtmannapartiets uppgift i förbundet med Första kammaren. Men eftersom det kommit att omfatta så godt som all bonderepresentation i riksdagen, hade väl ett för starkt häcklande lätt kommit att te sig såsom ett angrepp på bönderna såsom klass, hvilket ej passade bra i munnen på ett demokratiskt parti som liberalerna, och dessutom med det starka fäste den besuttna allmogens maktställning har i svenskt rättsmedvetande var farligt och taktiskt oklokt. Därför koncentrerades som genom en tyst öfverenskommelse så småningom angreppen på Första kammaren. Det nya systemets politik blef Förstakammargärningar, som, ryckta ur sitt sammanhang i den aktion, hvari de utgjorde ett led, mättes med liberalismens franska metersystem och naturligtvis kommo till korta.

Tullfrågan är icke på modet numera, sedan arbetarne med fackföreningarnes hjälp vältrat tullbördan ifrån sig, men skattepolitiken i öfrigt, där den härskande riksdagsmajoriteten visat en stor brist på förståelse för de finansiella modeteorierna, har lämnat utmärkta bidrag till att hålla vid lif den hatets låga, som agitationen mot »svälttullarne» tände.

Man får icke lämna denna skygghet för den gråa teorien ur räkningen, när man bedömer talet om Första kammarens gruffliga egoism i beskattningsfrågor. Klandret för dess halstarrighet i grundskattefrågan borde väl tystna, sedan sista vänsterministärens egen auktoritet i finansfrågor, professor Cassel (i Ekonomisk Tidskrift) framhållit det olämpliga i upphäfvandet af en så ändamålsenlig skatteform. I själfva verket torde det förhålla sig så, att grundskatternas formella orättvisa längesen upphört att vara materiell genom grundskatternas beräkning såsom värdeminskning vid egendomens öfvergång mellan olika ägare. Men för fosterlandets skull kan man icke annat än prisa Första kammarens visa eftergift åt den svenske bondens rättshafveri i denna punkt, ett rättshafveri, som för den som känner den svenska allmogen torde ha i sig mycket mera af — låt vara formalistisk — idealism (Rätt ska' vara rätt!) än de, som icke känna till vederbörande, äro böjde att förmoda. Genom grundskatteafskrifningen vanns ju 1892 års härordning, som enligt beräkning visade sig dra en något så när definitiv lösning med sig, och därmed hade kammaren, såsom af presidenten Åkerhjelm påpekades gentemot Boströms öfverord om förskjutningen af makdens tyngdpunkt, fått ett vederlag — för fosterlandets räkning — som hette duga.

I försvarsfrågans tecken har det varit, som Första kammarens medverkan till sociala reformer vunnits. Så var det tvifvelsutän härordningsfrågan, som kastade skugga framför sig, när begränsningen af fyrkskalan på landet genomdrefs i denna kammare.

Och det medgafs uttryckligen, att det endast var för att inlösa ett löfte, man gifvit vid nya härordningens antagande, man gick med på 1902 års förslag om progressiv inkomstkatt. Detta hedrar ju Första kammarens försvarsvänlighet, men ser ju illa ut från socialpolitikens synpunkt, då det ju kunde anses tyda på ringa medkänsla för de små i samhället.

Däremot må invändas, att det är verkligen ett bra stort afstånd mellan människokärlekens bud och en skattepolitisk fråga af så pass utprägladt teknisk natur som inkomstskatten, i synnerhet den progressiva. Från människokärlekens synpunkt är det ingen skillnad mellan den arbetsgifvare, som vill själf patriarkaliskt sörja för sina arbetare, och ifraren för social statshjälp med skatte-medel. Man kan törhända mena, att den föregående åsikten hvilar på social efterblifvenhet och häri torde väl litet hvar vara böjd att instämma i. Men skillnaden går icke där emellan egoism och människokärlek, utan mellan olika medel till samma mål. Nu torde någon invända, att den nämnde arbetsgifvarens motivering icke är uppriktig. Möjligheten häraf skall ej förnekas, men man torde icke ha rätt att stämpla alla argumenter i den vägen som hyckleri, de borde få gälla lika mycket som småfolkets »människovänliga» kraf att få aflyftadt sina bördor på de rike, i synnerhet som äfven i våra tider patriarkaliska arbetsgifvare i anda och sanning finnas.

Man torde således få ta invändningarne mot 1902 års progressiva inkomstskatt i Första kammaren, hvaraf så mycket agitatoriskt mynt slagits, på allvar, när en finansvetenskaplig auktoritet, sådan som professor Gustav Cassel, betecknat nämnda reform som ett hastverk.

Genomläser man anförandena t. ex. hufvudopponentens friherre Klingspors, kan man icke få annat intryck än, att argumenten framfördes och med goda skäl kunde framföras på fullt allvar. Också erkänna ju förslaget försvarare, Dr Cavalli och andra, det befogade i en hel del anmärkningar.

Man kan ju, såsom skett, göra sig lustig öfver medkänslan med de store godsägare, som skulle få betala progressiv inkomstskatt efter 6 % beräknad afkastning, fastän kanske det större jordbruket sällan ger mer än 3 %. Men reellt sedt är ju det större jordbruket i Sverige icke någon så lysande affär, att beskattningen kan vara

likgiltig ur synpunkten att få det att gå ihop. Under sådana omständigheter kan man väl finna det förklarligt, att nämnda näringsidkare visade en viss tvekan vid åtagandet af ökade bördor. För skatteskrufvens användande till att göra storgodsen ekonomiskt omöjliga torde ännu icke vårt rättsmedvetande vara moget ens på vänstersidan, huru stora sympatierna må vara för egna hem i form af småbruk vunna genom godsens styckning. I alla händelser kunna icke godsägarna betraktas såsom en sådan stat i staten, mot hvilken med järnhård formalism som påtryckningsmedel man fördomsfritt går fram som mot statens fiender.

Nu är det väl emellertid ovederläggligt, att man genom införandet af progressiv skatt på grundvalen af inkomst, beräknad notoriskt öfver den verkliga, gifvit skatteskrufspolitiken på hand på ett sätt, som äfven för folk utom den drabbade klassen själf kunde te sig oroande.

Under sådana förhållanden ter sig skärpan i den motivering, hvarmed bruksägaren Lundeberg å majoritetens vägnar reserverade sig mot dessa konsekvenser för framtiden, medan han af lojalitet mot härordningsriksdagens löften accepterade saken för det närvarande, högst berättigad.

Man kan förstå det »Lundebergska villkorets» vägran att utlämna den progressiva inkomstskattens grunder åt en ensidigt arbetaredemokratiserad Andra kammars öfvertag i gemensamma voteringen. Man kan likaledes förstå, att detta villkors upphofsman, när det gällde, fann sig böra uppoffra detta skydd för vinnande af det större målet, en allsidig folkrepresentation.

Man kan icke förneka, att Första kammaren med en viss ensidighet i sociala frågor företräd »de store» i samhället, såsom vi ju här påvisat i fråga om jordegendomen.

I förbigående sagdt kanske man kunde lugna sig något litet i en annan punkt, där Första kammarens

intresse för denna fått mycket hugg lida, nämligen i fråga om fideikommissen. Den rättsåskådning, som ålägger bonden inskränkning i afseende på försäljandet af sin jord är en helt annan än den ekonomiska individualism, som med tröghetens makt alltsedan liberalismens glansdagar stormar mot fideikommissen. Fideikommiss-tanken afvisades ju för denna gång, när den kom fram, som påstådd definitiv lösning af Norrlandsfrågan. Frågan är, om den i längden kan afvisas för det mindre jordbruket öfver hufvud, där ett stycke jord är en arbetsuppgift mera än en förmögenhet. Åtminstone på mig verkade Emil Svenséns förträffliga utredning i G. H. T. 1902 af, huru jordbruket måste *en gång i hvarje generation* amortera sin skuldbörda för att utlösa medarvingar, tvingande i denna riktning. Kanske ligger lösningen i den riktning, som allmogens rättsmedvetande anvisar, då ofta de, som draga ut, helt eller delvis afstå från sitt arf till förmån för den, som blir vid gården. När svärmeriet för småbruken gifvit vika för en nykter betraktelse af dessa ting, skall man kanske besinna sig på, att den organisation af jordbruket, som är modern i form af associationer småbrukarne emellan, äfven vid sidan här af på sina ställen kunde få en lämplig lösning genom storgodsens bibehållande. En monarkisk ledning är på det ekonomiska området minst lika framgångsrik som den demokratiska. Härvidlag skulle fideikommissinstitutionen måhända af hänsyn till vår tids åskådning, reformerad i riktning mot släktbolagstypen kunna spela en roll. Och det för tillfället omöderna åborättsinstitutet skulle kanske kunna lösa egnahemsfrågan utan storgodsens uppdelning på ett sätt, som den moderna ekonomiska vetenskapen torde finna betydligt mindre otidsenligt än dagsopinionen.

Det här är ju uteslutande logiska möjligheter, som kanske i allmänhet föga bekymrat eller föresväfvat Första kammaren vid dess »oresonliga» fasthållande vid fideikommissen.

Men stormen emot dem torde icke kunna tillerkännas högre kunskapsvärde än stämningens och då torde dessa logiska möjligheter ha betydelse för mätandet af de båda stämningarnes värde sinsemellan.

Det är naturligtvis icke bara ifråga om jordbruket, som Första kammaren fört stordriftens talan. Första kammaren har äfven verkat som storindustriens representation. Sådana företeelser, som hr Benedicks' opposition ända in i det sista mot olycksfallförsäkringen för arbetare, torde väl vara svårt att inför det moderna medvetandet försvara, men omdömet »krass» tillämpadt på denna ensidiga arbetsgifvaresynpunkt faller icke fullt så lätt som hos agitatorerna den på läpparne, som har en viss skygghet för att falla vår herre i ämbetet vid ransakande af hjärtan och njurar. Men det kunde kanske också vara skäl att påpeka, att repliker, sådana som landshöfding Palmstjernas, om att patriarkaliskt förhållande vore angenämast för patriarken, och presidenten Åkerhjelmis, att, äfven om 85 % af Sveriges arbetare vore försäkrade, lagens tvång behöfdes för de återstående 15 %:s skull, ty desse hade de dålige arbetsgifvarne, som behöfde *tvingas*, kommo från *yttre*st högern i politiska ting.

Naturligtvis har Första kammarens ståndpunkt varit arbetsgifvareståndpunkten vid bedömandet af de sociala frågorna, men oresonlig kan denna arbetsgifvareståndpunkt icke anses vara. Den lagstiftning om olycksfallsersättning i arbetet, som den nordamerikanska demokratin består sig med, torde kunna betraktas som illusorisk och den franska kapitalismen har ännu så länge lyckats hålla demokratin ifrån lifvet i frågan om införandet af inkomstskatten. Det är således en helt plutokratisk anda, som i jämförelse med Sverige genomgår dessa demokratier, medan hos oss Första kammaren uppväckt en storm mot sig för ett långt mindre skattande åt de ekonomiska intressena. — Vi ha progressiv inkomstskatt medan Frankrike har ingen inkomstskatt alls.

På grund af vår nations förakt för ekonomiskt förvärf, som är ett idealistiskt drag, men som måste drifvas med måtta, har en sådan sak som Första kammarens måhnet om, att industrien icke pålägges högre bördor, än den kan bära, som positivt tagit sig uttryck i Lundeborgska villkoret och negativt i en afgjord betänksamhet vid sociala reformer, som skulle komma att lägga bördor på industrien, upptagits ytterst illa.

Man synes glömma, att den sociala frågan icke bara är ett fördelningsproblem, utan att detta har till förutsättning lösning af problemet att förvärfva något att fördela. Betänker man, att den svenska storindustrien, äfven om den tillåter sina idkare att hålla våningar i Stockholm under riksdagstiden, politiska middagar och en del andra angenäma saker, som en vanlig andre-kammarriksdagsman ej kan våga sig på och som är ännu mera öpphinneligt för de fläste af hela det öfriga svenska folket, att denna svenska storindustri i det internationella ekonomiska lif, hvori den genom konkurrensens järnlag är indragen, ter sig som en ytterst späd ekonomisk organism, så kan våra industrielles förskräckelse för ökade bördor icke anses oresonlig.

Väl här den populariserade nationalekonomiska dogmatiken predikats för dem, att högre lön, kortare arbetstid och förbättrandet af arbetarnes ställning öfverhufvud äro lika många nya vapen i den internationella konkurrenskampen. Måhända kan mot arbetsgifvarnes kraf på amerikanskt arbetssätt såsom förutsättning sättas med lika rätt amerikanska löner såsom förutsättning för amerikansk arbetsdrift. Men den djupare sanningen är, att förutsättningen för bådadera är den täflingsanda, som fyller amerikanskt ekonomiskt samhällslif och den därpå framtvingade kamp för tillvaron, hvilken föres med en dylik kamps vanliga resultat: de bästes öfverlevande. Märk vidare, att för detta naturliga urval har Amerika genom emigration till förfogande eliten af Europas folk-material.

Kort sagdt. Arbetsgifvarne hos oss ha känt, att hvarken de eller arbetarne skulle med ens vara i stånd att arbeta på amerikanskt sätt. Därur hämtar vår Första kammares stora försiktighet i sociala frågor det berättigande, en sund realpolitik äger. Huru det går med socialpolitik »over ævne» visar Norges förhållanden. Där har man finansiellt och ekonomiskt kommit på det sluttande planet på ett sätt, att man i afseende på sina malmtillgångar o. d. icke kan ens drömma om den ofähängighet, som i vår politik står såsom af riksdagen genom dess handlingar accepterade mål. Och å andra sidan har denna öfveranstängning fört till en ovilja mot socialpolitiska reformer, som vida torde öfvergå, hvad man inom vår Första kammare syndat i den vägen. Vi erinra bara om det socialpolitiska programmet hos den segrande samlingsmajoriteten vid 1903 års val och den högt upplyste juristens, statsministern och professorn Francis Hagerups uttalanden under valkampen t. ex. i sitt Trondhjemstal.

Vår försiktighet torde icke vara alldeles förkastlig. Det planlösa hopandet af pengar till arbetareförsäkringsfonden liksom sociala samvetspengar utan att någon kan säga, när det hos oss skall komma »from sounds to things» med en ålderdomsförsäkring, sådan det »byzantinska» Tyska Riket har den, har varit en förödmjukelse för vår politik visserligen.

Men denna förödmjukelse bör icke leda till alltför mycket beskärmsel öfver vår efterblifvenhet, när vi i dessa dagar läsa, att premierministern i en liberal ministär efter den mest storartade liberala valseger på länge i det rika England, där till på köpet arbetarne behärska valet till det maktägande underhuset, lofvat taga upp arbetareförsäkringen — när *finanserna* tillåte det.

Låt oss — eftersom vi Gudi vare lof, fastän vi i andra afseenden äro efter det stora engelska folket, nog ha i grund och botten ett finare samvete för sociala missförhållanden — söka vår ärelystnad i att komma

före England i detta afseende. Men låt oss dock ej göra oss — eller vissa af oss — allt för mycket samvetsföbräelser, om Rom ej bygges på en dag.

Härmed har jag velat reducera till rättfärdiga proportioner det tal om klassynpunkter, som under det nya systemets tid riktats särskildt mot vår Första kammare och hvars genljud nu går igen i den parlamentariska vänsterns och vissa samhällslagers ingrodda misstro mot denna kammare i rösträttsfrågan. Den ensidighet, vi i dessa punkter icke kunnat fränkänna Första kammaren, ger ju mycket att tänka om önskvärldheten af arbetarintressets starkare representation. Men denna ståndpunkt är ju numera alla partiers. De uppgifter åter i näringspolitik och försvar, som Första kammaren i växelverkan med Andra kammarens landtmän under själfva regeringslöshetens epok icke utan framgång löst, torde inom en öfverskådlig framtid icke för sitt vidare fullföljande ha något att vänta af det parti, som, om det ens nedlåter sig att begagna fosterlandets namn annat än för att smädas, sätter likhetstecken mellan fosterlandet och arbetarnes sociala intressen. Och dock vill detta parti, som dess författningsrevisionsförslag utvisar, ensamt åt den samhällsklass hvars djupa led rekrytera det göra anspråk på att *ensamt* dominera riksdagen.

”Klasslagstiftning”.

När våld på tinget dömer är ofärd nära,
Men rätt är landets fromma och kungens ära.
(Fritliofs Saga).

Det ord, som bildar rubriken öfver denna afdelning, har mycket dålig klang, så dålig klang, att när det riktas mot en åtgärd dennas försvarare nästan alltid söka försvara den med, att den icke är klasslagstiftning, nästan aldrig försvara klasslagstiftningens berättigande i just detta fall.

Och dock torde en närmare eftertanke icke kunna undgå att erkänna, att det finnes berättigad såväl som oberättigad klasslagstiftning. Redan i den officiella juridikens uppdelning af privaträtten å en allmän (civilrätt) och en speciell, ligger en antydning om, att man insett nödvändigheten att lagstifta särskildt för särskilda förhållanden, som icke falla inom ramen för den rätt, hvilken måste vara gemensam för alla medborgare.

Handeln och sjöfarten t. ex. kunna icke lämnas utan sin särskilda rättsordning, som visserligen endast till innehållet, icke till andan skiljer sig från den allmänna.

Detta gäller äfven på straffrättens område. Vi äga ju en strafflag för krigsmakten, som väl ändå ingen på allvar kan tänka sig borttagen, om än den nu existerande mer än väl kan önskas reformerad.

Att ställandet under ett särskildt straffhot icke innebär en social parias-ställning, utan en följd af behovet att rättsligt normera den sida af samhällslifvet, hvori man frivilligt inträdt, visar den särskilda ansvarighetslagen för statsråden.

Ett dylikt speciellt straffhot kan man bli underkastad äfven i rent privata förhållanden, som icke innebära det ringaste af offentlig myndighet. Så är förhål-

landet med industriidkare i fråga om åsidosättandet af föreskrifterna i lagen om skydd mot yrkesfara, där allmän åklagare äger åtalsrätt. Det afgörande härvidlag är naturligtvis förekomsten af ett *allmänt* intresse, fastän man rör sig ej på det offentliga, utan på det privata området.

Trots de maktägandes utskrikna omsorg om de besittande klasserna ha dessa dock fått underkasta sig sådana *mot* dem riktade klasslagar, som industriidkares ersättningsplikt för olycksfall, skogslagstiftningen samt Norrlandslagen, som uttryckligen vill skydda en klass, bondeståndet, mot en annan, kapitalisternas.

Man borde således åtminstone kunna lugnt *diskutera* den klasslagstiftning, som rör arbetarne särskildt.

Den s. k. Åkarpslagen, som antogs af 1899 års riksdag, riktar sig mot det tvång, som utöfvas i namn af arbetareklassens solidaritet mot de arbetare, som skilja sig från sina kamrater vid arbetsinställelser.

Att rättsordningen i just denna punkt varit särskildt hotad är otvifvelaktigt. Idén om alla arbetares solidaritet, i den kamp, hvars framgångar faktiskt kommer alla inom klassen tillgodo, är ju en makt i tiden och denna makt har ju faktiskt visat sig frambringa mot nuvarande rättsordningen stridande handlingar.

Dylika kan rättsordningen ej tolerera. För det första kan den ej erkänna någon annan tvångsmakt berättigad än sin egen. För det andra kan den ej erkänna arbetarnes klass-solidaritetsintresse såsom förnuftigt annat än inom vissa gränser. Arbetaren har äfven andra solidariska plikter än mot sin klass, t. ex. mot fosterlandet (exempelvis om politisk storstråjk inträffat under norska krisen), och klass-solidaritetsintresset får ej kränka hans rätt att själf bestämma sin politiska och religiösa öfvertygelse, hvilket tvånget att tillhöra socialistiskt anslutna fackföreningar otvifvelaktigt gör.

Under sådana omständigheter är arbetarens rätt att taga afstånd från solidariteten med klassen äfven ett förnuftigt allmänt intresse, som kräfver skydd.

Att man därvidlag icke nöjer sig med det allmänna skydd strafflagen erbjuder, har ju en rimlig grund i att i detta fall i fråga om arbetets frihet denna genom fackföreningsrörelsens skuggsidor är alldeles särskildt hotad. Fackföreningarna få här finna sig i att ha en undantagslagstiftning emot sig lika väl som bolagen i Norrlandsfrågan. Att det i senare fallet är fråga om civil, i det förra om kriminell lagstiftning rubbar ej saken till bolagens favör. Dessa undandragas utan lagbrott en allmänt borgerlig rättighet. Fackföreningsmedlemmarna åter få ett brott särskildt kvalificeradt.

Att Åkarpsslagen rent tekniskt juridiskt illa passar in i vårt vetenskapliga rättssystem är en annan fråga, som dock icke är så afgjord, som man på sina håll menar. (Vi rekommendera en *genomläsning* af de juridiska auktoriteternas yttranden, hvilka icke äro så obetingadt fördömande, som man skrikit ut.) Detta har ej med *rättsmedvetandet* att göra, så länge ej någon *rättsosäkerhet* framgått ur denna eventuella lagtekniska ofullkomlighet. Talet om »den mur som alltmera för hvar dag tjocknar kring det rena egoistiska klassintresset», torde alltså höra till de feta fraser, som fastna i halsen, när man sedermera får äta dem i sig.

Den, som uttalat dem, torde redan ha fått besanna detta.

Jag vill visserligen ej påstå, att han behöft uppgifva sina formellt-juridiska betänkligheter mot Åkarpsslagen. Men när det samhälleliga intresse, som kräver rättsskydd äfven mot arbetarörelsens öfverdrift, för andra gången 1905 framträder i regeringsförslagen om straff för arbetsinställelse genom aftalsbrott och för samhällsvådliga sträjker, är advokaten Staaff färdig att tillerkänna åtminstone det senare af dessa kraf berättigande.

Han hade tvifvelsutänkt sig, att de konservativa sträfvaandena i arbetsrätten icke bara vore att affärda såsom ett byggande af »palissader» »kring den klass som har makt och som har egendom, mot den klass, som

saknar makt och saknar egendom». Arbetareorganisationerna saknade icke ens i hr Staaffs ögon en makt som kunde blifva samhällsvådlig 1905.

Naturligtvis hade hr Staaff *lika* rätt i, att förbudet mot samhällsfarliga sträjker som sin utfyllnad fordrade garantier för en människovärdig tillvaro från det allmännas sida åt de samhällstjänare, som genom lag helt eller delvis betagits användandet af sträjkvapnet.

Men nog måtte hr Staaffs lugna afvägande af rätt och orätt åt ömse sidor verkat som en kalldusch på dem af hans eget parti, som förut i debatten uteslutande beskärmat sig.

Efteråt verkar den vädjan till sin lojalitet *dittills*, hvarmed järnvägsmännen protesterade mot lagen som kränkande och obehöflig, hvilken protest framfördes i kammaren, uteslutande — minst sagdt — underlig efter 1906 års lönerörelse med dess förställda sträjkhot.

Väl må sägas, att regeringens och de konservatives ställning till arbetsrättens utveckling under det nya systemet i allmänhet vittnar om bristande förståelse för arbetarörelsens kollektiva viljor, organisationerna, såsom de verkligen handlande. Konsekvensen häraf, deras inordnande som momenter i rättsordningen med skydd för deras föreningsrätt och deras reellt tryggade rättsliga ansvar för de handlingar, som göras för dess räkning, hade endast hrr Hammarskjöld, Räf och deras medmotionärer vid 1905 års riksdag mer eller mindre klart tagit sikte på.

Men om den arbetsrättslagstiftning, som verkligen skedde, och den för hvilken regeringen gick i bröchen i allmänhet icke kom ur de individualistiska hjulspåren, så visade icke häller socialisterna någon vidare blick för en *rättsordning* på kollektivistisk grund.

Det torde i själfva verket icke kunna förnekas, att hela den lagstiftningspolitik, som tog sig uttryck i de s. k. Åkarpslagförslagen, icke bara var en egoistisk klasslagstiftning i arbetsgifvareanda. Namnet efter en bon-

des hemort är symboliskt. Det var det svenska rättsmedvetandets obenägenhet med säkert fäste i den svenske bondens trygga lojalitet att låta arbetarerörelsen såsom en stat i staten med *sin* rättsordning bryta igenom den allmänna.

De måhända otidsenliga former, detta intresse tog, kan icke göra hvitt till svart, göra en ärlig kamp för rätten till rättskränkning.

Den förbittring Åkarpsslagstiftningen faktiskt väckt härleder sig ej ur någon dylik. Den flyter ur en annan källa, ur den moderna socialistiska arbetarerörelsens oerhörda ideella själföverskattning, som i hvarje hinder på sin väg ser onda makters kamp mot mänsklighetens framtidshopp.

Det nya systemets klasslagstiftning, sådan den led skeppsbrott i 1905 års förslag med hopp om återuppståndelse efter excellensen Staaffs svar på Lithanders interpellation under hans smekmånad med Första kammaren, har icke varit en rättsvägran af det slag, som ideellt dömer en historisk makt från lifvet. De makter, som skapat och uppburit det nya systemets politik, Första kammarens herrar och Andra kammarens bönder, ha således icke förverkat den ideella rätten till en plats i genombrottets nya rike vid sidan af arbetarne, såsom de anspråkslöst begära. Denna rätt kan endast våldet göra dem stridig.

V.

STORSTRÄJKEN.

»Med yxor timras ej det godas rike
Vi bygga hämndens för en enda natt.»
(Verner von Heidenstam: *Barrikadsång.*)

Skulle någon menighet af hvad namn den vara må, antingen af egen drift eller med anledning af befallning, försöka att våldföra riksdagen, dess kamrar eller utskott eller någon enskild riksdagsman, eller störa friheten i deras öfverläggningar och beslut, vare sådant ansedt som förräderi . . . . .

På detta allvarsamma sätt betraktar grundlagen själf (i 110 paragrafen af nu gällande regeringsform) hvarje försök till dess förändring genom påverkan utifrån på de myndigheter, som enligt grundlagens egen mening ensamma ha att under laga former genomföra en dylik förändring. Ehuru grundlagstiftaren tydligen först och främst tänkt på ett väpnadt inskridande emot riksdagens fria beslutanderätt, gör lagtäxten dock intet undantag för en påtryckning med s. k. fredliga medel. För det rättsmedvetande, hvarur svensk statsrätt framgått, är det tydligen uteslutet, att något slag af tvång gentemot lagliga myndigheter skulle kunna vara rättsenligt.

Se vi då, hvad allmänna lagens förräderiparagraf, till hvilken grundlagen tydligen hänvisar, har att förmåla, så finna vi, att den, »som i uppsåt — — — att — — — med våldsamma medel ändra — — någon af rikets — grundlagar — — gör uppror eller annan gärning, den där innefattar uppsåtets fullbordan eller försök därtill; en sådan förrädare miste lifvet eller dömes till straffarbete på lifstid. Var faran ringa; då skall till straffarbete från och med sex till och med tio år dömas».

Detta i § 1 af Strafflagens 8:e kapitel. Dess andra paragraf straffar »stämpling till förräderi — — — utan att förräderiet till försök kommit» med 6 till 10 års straffarbete och om faran var ringa med 2 till 6 år.

3:e paragrafen straffade före de s. k. hinkelagarnes tillkomst uppmaningen till förräderi »muntligen inför menighet eller annan folkförsamling eller i skrift, den han utspridt eller utsprida låtit — — när uppmaningen ingen straffbar verkan hade» med straffarbete i högst sex år.

Som vi se förutser strafflagen icke andra än våldsamman försök till förräderi, men Regeringsformens ord ge rättslig hemul till att äfven dylika beläggas med motsvarande straffsatser.

Vi se således, att en storstråjk, äfven en fredlig sådan — om nu en dylik kan tänkas, ty huru en dylik skall kunna göras i allra minsta mån effektiv utan våldsam hot gentemot den mängd stråjkbrytare, som en så betänklig åtgärd måste framtvunga i ett samhälle, där ännu icke klassmedvetenheten är det enda bandet medborgarne emellan, är oss alldeles förborgadt — är *straffbar* enligt svensk lag.

Frågan är, om icke genom storstråjkmanifest och andra dylika åtgärder, som uppmana arbetarne att hålla sig beredda, straffbar uppmaning redan förekommit. Om så är, vare detta en vördsam påvisning för vederbörande myndighet af förhållandet, så att den må vara i stånd att göra sin plikt genom preventiva åtgärder vis à vis en eventuell storstråjksfond o. d. samt genom laga åtal. Det torde invändas, att den upprörda stämning hvori våra arbetare befinna sig, gör dem ur stånd att inse fulla betydelsen af sina åtgärder. Häri kan ligga någon sanning, men detta får icke hindra våra myndigheter att tillämpa lagens bud i fråga om åtgärder till samhällets säkerhet. Till eventuell minskad tillräknelighet har man först vid straffs åläggande att ta hänsyn.

Om lagens bud i dessa fall torde icke vara tvifvel, men äfven ideellt sedt torde det vara ett djupare sammanhang mellan förräderibrottet och åtgärder till inskränkande af riksdagens frihet än det, att lagen velat drabba ett samhällsfarligt brott med ett högt straff.

Förräderi är, ideellt sedt, hvarje fientlig åtgärd, som riktas mot den, man är skyldig vara solidarisk med. Därför är det med rätta som lagen som förräderi betecknar hvarje åtgärd af svensk man mot de myndigheter, som ha att upprätthålla svensk rättsordning och därigenom *direkt* mot denna rättsordning själf.

Ett undantag finnes — idealiter sedt —: det är när rättsordningens vårdare missbruka dess yttre former i strid mot rättsordningen själf i dess anda. Då har en svensk man ideell rätt och plikt att vända sig mot detta missbruk äfven på bekostnad af de yttre formerna. Någon sådan rätt kan icke lagboken ge hemul för, ty den hör själf till de yttre formerna, som icke kunna undandraga sig missbruk.

Så har ofta skett i Sveriges historia — typisk är Engelbrekts resning —, men så är icke förhållandet nu, ty fastän de nu makthafvande kunna ha synder på sitt samvete och äfven i ett eller annat fall kunna ha råkat förbise det socialt rätta, så har dock icke det objektiva beviset på att de häfda rättens form i rättstridig anda förekommit. Rättsförnekande har icke förekommit. Medgifvandet från de makthafvande af det berättigade i arbetarnes rösträttskraf är bevis på motsatsen, och vi ha i det föregående påvisat, huru de makthafvande beslutamt ställt sig i tjänst åt den svenska politikens föreliggande uppgifter med icke oväsentlig framgång.

En storsträjk är således i djupaste mening förräderi mot Sverige, den svenske arbetarens fosterland.

Men detta gäller äfven i internationell mening. Härvidlag förbinder man ju med förräderi i alldagligt språkbruk tjänster gjorda åt främmande makter till förfång för fäderneslandet. Så skulle äfven storsträjken verka.

Vi må komma ihåg, att ett genom storsträjken till-
 äfventyrs socialistiskt Sverige icke är ensamt i världen
 och att världen icke blir socialistisk, genom att Sverige
 blir det. Socialismen har legat under med storsträjken
 kampmedel i Holland och Belgien. I Frankrike torde
 näppeligen den revolutionära socialismen vara i stånd
 att störta borgardömet, sedan detta drivits ut på sin
 yttersta vänstra försvarslinie. De anglosachsiska folken
 torde icke inom en afsevärd tid gå öfver till *revolutionär*
 socialism. I Tyskland har socialismen själf förklarad sig
 med storsträjken vapen bet mot det borgerliga sam-
 hället. Våra socialdemokraters stora trumf har varit
 Ryssland. Där håller dock nu reaktionen med sin bästa
 bundsförvandt *tröttheten* på att sätta sig fast. Det allra
 högsta, frihetsvännerna där kunna nå, torde vara en
 lösning lik det preussiska statsskicket, att parlamenta-
 rismen sätter sig fast vid *sidan* af en i det hela orubbad
 absolutistisk byråkratis och monarkis myndighet.

I denna värld, som fortfarande enligt sina traditio-
 ner från Metternich till prästhataren Waldeck-Rousseau
 icke kommer att älska förändringar, nota bene revolu-
 tionära, komme ett socialistiskt Sverige att befinna sig
 som en sparf i tranedans. Det är ett annat slag af för-
 ändringar, som samma Europa är mindre motvilligt
 emot. Det är införandet af förmynderskap öfver smärre
 stater, som i ena eller andra afseendet råkat på obestånd.
 Något dylikt kunde lätteligen betaga oss all själfbestäm-
 melserätt, således äfven möjligheten att socialisera vår
 samhällsordning.

Äfven om man ej får vädja till deras patriotism,
 hvilket ju numera ej skall vara förbjudet, så borde våra
 socialdemokrater betänka sig både en och två gånger,
 innan de taga sig storsträjken före.

Detta vare ej sagdt till socialdemokratien själf, utan
 till dem, som af tanklös filantropi tolerera dess stor-
 sträjks hot utan tanke på innebörden. Gentemot ett så
 krasst maktparti som socialismen duger ej vädja till

annat än makten, därför skulle kanske äfven följande hänvisning till maktförhållandena, som visar, att man äfven å samhällsbevarande håll har öga för dem, snarare kunna göra någon verkan på vederbörande.

Först och främst kunna vi med de nämnda exemplen för ögonen konstatera, att en storsträjk lyckas såsom den första ryska och den finska endast, när den praktiskt taget omfattar hela samhället och har stöd i det samhällseliga rättsmedvetandet. Detta skulle icke bli fallet med en svensk storsträjk under närvarande förhållanden och då torde man kunna förutse utgången.

En storsträjk drabbar alltid arbetarne först, eftersom dessa ha minst ekonomisk rygg att bära den. En allmän arbetsinställelse är således endast möjlig under en kortare tid.

F. ö. må man betänka huru liten del af Sveriges befolkning de organiserade arbetarne utgöra, på långt när icke första hundratusentalet fullt, och däraf en stor del tvångsorganiserade. Storsträjken skulle således komma att visa sina verkningar hufvudsakligen i storstäderna och vissa industrisamhällen på landsbygden. Hela landet komme den ej att sätta i brand. En beslutsam regering, som koncentrerar sina maktmedel till de viktigaste storstäderna och i öfrigt om nödigt låter Jerusalem brinna, torde godt kunna hålla ut, tills arbetarne uthungrat sig själfva genom sträjken. Om våldsamheter som konsekvens häraf vilja vi tala i annat sammanhang.

Farligast blir ju storsträjken ej som generalsträjk d. v. s. alla arbetares sträjk, utan om det sträjkas i vissa brancher: belysnings-, renhållnings- och samfärdselsträjk — ja hvad kan man icke vänta i den vägen när t. o. m. därhusvaktare hålla på sin allmänmänskliga rättighet att förfäkla sina berättigade anspråk genom sträjk.

Men alldeles ohjälpligt är det väl ej. Gasbelysning, renhållningsverk och järnvägar äro ju så pass nya ting, att mänskligheten icke alldeles förlorat känningen med

den alls icke aflägsna forntid då de ej *funnos*. Man får således reda sig med surrogater. Dessutom har man någonting, som heter den allmänna värnplikten. Öfverklassens och landtbefolkningens värnpliktige få kallas in under fanorna och kompanivis med poster bevakande deras kopplade gevär förrätta oundgängliga sträjkbrytjänster. De tvångsorganiserade bland arbetarne torde förr eller senare sluta sig till dem.

Svårast torde en kommunikationssträjk verka, men det är väl icke omöjligt att upprätthålla åtminstone den förbindelse, *regeringen* behöfver ha mellan de olika orterna, om man ock icke kan garantera godstågen med den viktiga livsmedelstillförseln.

Men storstäderna kunde ju provianteras liksom alltid i stor utsträckning sker på bondkärra. Man finge ordna provianteringskolonner från landsbygden, eventuellt det offentliga öfvertaga en elementär förplägning samt bränsleutdelning, hvarvid naturligtvis sträjkande arbetare finge bli utan.

I motsats härtill borde naturligtvis alla fackföreningarnes åtgärder att genom penningutdelningar eller in natura underhålla de sträjkande skarorna med godo eller ondo hindras.

Leder detta icke till, hvilket är det troligaste, arbetets återupptagande, utan, hvilket då är den andra möjligheten, till försök från de sträjkandes sida att med våld bryta den samhälleliga cerneringen, torde genom sträjkens lidanden den samhälleliga indignationen ha nått en sådan höjd, att ett undertryckande, som tillika innebär ett statuerande af ett exempel, lämpligen borde inträda.

Så borde det *kunna* gå i en storsträjk, ty en sådan utgång betingas af de samhälleliga maktförhållandena. Men de revolutionära makternas underlägsenhet *utesluta* icke en annan utgång, om vederbörande icke äro vakna.

Om regeringen icke sörjer för att hålla storstäderna framförallt hufvudstaden i sin hand genom att bevaka

alla viktigare förbindelser, förräder, ämbetsverk o. d. och garantera truppersnas rörelsefrihet genom ett snabbt ingripande (ett dylikt är äfven det *humanaste*, emedan på ett tidigare stadium mildare medel räcka till) äfven mot oskyldiga folkhopar, kan en katastrof liksom i Frankrike och annorstädes 1848 komma öfver oss.

Den ryska byråkratien kämpar för en sjuk sak, men dess beslutsamhet att hållre stämma i bäcken än i ån — med reservation mot all verklig *grymhet*, en följd af *folkets nationella kulturståndpunkt*, — förtjänar efterföljd.

Jag vet att dessa »bloddrypande» skildringar komma å det håll, där »friheten för Loke» är hufvudprincip, väcka ett lättköpt löje eller en patetisk indignation. Men det är medborgareplikt att vara beredd och det »löje» tyska regeringen ådrog sig från liberalt håll för att ha löpt i ogjordt väder årsdagen af Petersburgermassakern, emedan den mötte de oförtydbara socialistiska hotelserna med sådana förberedelser, att intet skedde, är fjäderlätt att bära.

Framförallt ingen kompromiss, ingen eftergift för storstråjkshotet, då är anarkien vorden institutionell i vår författning. Bättre då ge socialisterna hela makten än att föreviga anarkien genom att inlinda den i »lagliga» kompromissformer. Med makten följer också ansvaret, och då måste socialistledarne i stället för att plocka sönder den gamla samhällsordningen bit för bit söka kalla fram den nya, hvilken är bättre än ingen ordning.

Ställes socialismen inför ett dylikt val torde den betacka sig för uppgiften, ty den socialisering af produktionen, som enligt den ortodoxa marxismen skall låta det gamla samhället växa in i det nya, är ännu icke för handen. Huru långt stå vi ännu icke från socialiseringen af den ekonomiska uppgift, som fylles af handeln, och trots att industrien gått betydligt längre, torde icke ens den på ett slag kunna ombildas, så att den passar in i det socialistiska samhället.

Dessutom ha socialisterna *ännu så länge* en öfverstiglig mur emot sig i bönderna och landtbefolkningen öfver hufvud. Ett för tidigt socialistiskt öfvertagande af makten skulle ha att frukta en reaktion stödd på dessa element.

Vill socialismen vara sin egen teori trogen, att den katastrof, hvaraf den hoppas det nya samhället, långsamt mognas af samhället, så att gripandet af den politiska makten blott är en enkel konsekvens af inträdda sociala förändringar, så kan en dylik *ekonomisk* katastrofteori godt få rum inom Sveriges författning.

Allmänna rösträtten äfven i proportionalistisk form ger socialismen möjlighet att genom propaganda vinna majoriteten i Andra kammaren med tiden. Om den tror på möjligheten att vinna bönderna, och det synes den tro att döma af den propaganda, den igångsatt på sistone, så kan den ju hoppas vinna praktiskt taget hela Andra kammaren och utan bönderna kan Första kammaren ej stå emot dem.

Nu ha visserligen de konservative en alldeles motsatt uppfattning, men socialisterna borde ju kunna vara nöjda med att idé står mot idé, hvilket ju enligt sociala *demokraters* uppfattning är rent spel.

Troligen kunna konservativa och socialister gå ett långt steg tillsammans på vägen mot socialisering. Oppositionen mot Staaffs Grängesbergsöfverenskommelse tyder på något sådant.

Vi konservative äro ju nu öfvertygade, att socialiseringen skall endast sträcka sig till kontrollen öfver *naturrikedomarne* genom statsförvärf eller lagstiftning, under det att konsekvenserna här ha en naturlig gräns, utöfver hvilken socialiseringen icke skall gå till *företagen*, där den individuella kraften behöfves i folkens kamp för tillvaron.

För socialismen åter ligger det ju närmast att tro, att socialiseringen skall gå äfven utöfver denna gräns eftersom den tror på socialiseringen som universalme-

del. Må den behålla denna tro. Den skrämmer oss ej. Om denna förändring i vår ekonomiska organisation behöfves, skola vi utföra den lugnt och lagligt, som svenska folket utfört alla de revolutionerande sociala förändringarne i sin historia: reformation, reduktion och säkerhetsaktens genombrytande af privilegierna.

Ingen ekonomisk form är revolution, om den införes i samhällets rättsordning, allt eftersom den behöfves, icke genombryter den. Och som rent ekonomisk form betyder socialismen icke ateism och annan styggelse. Sambandet med den gäller endast för den revolutionära socialismen, som måste släcka ljusen i himmelen för folket för att få det till *förtviflans* ansträngningar på jorden. Dessa ljus kommer svenska folket icke att förlora ur sikte, därtill har det ett alltför starkt ideellt arf från mäster Olof och den store Gustaf Adolf. Det arfvets förstfödslofvet byter icke svensken bort mot en än så smaklig och närande ekonomisk grynvälling. Men om himmelens stjärnor sitta för högt, för att några narrar, bära de än ministernamn, skulle kunna släcka dem, så sitta de å andra sidan icke i vägen för ett ordnande af rent jordiska ting efter rent jordiska synpunkter.

